

POSTKOLONIAL SEMANTIK

Et casestudie af naturord i det Nuuk-danske betydningsunivers

Specialeafhandling af Stephanie Mašková

Dansk, Roskilde Universitet, 2022

Vejleder: Carsten Levisen

Antal anslag: 162.316

RUC

Abstract

In this thesis, I follow up on Birgitte Jacobsen's early studies in 2003 of Nuuk-Danish. Based on the Natural Semantic Metalanguage (NSM) and a postcolonial approach, I unfold the linguistic worldviews embedded in Nuuk-Danish environmental concepts. More specifically, with evidence from text examples and semantic consultations with young people in Nuuk, Greenland's capital, I propose NSM semantic explications of the Nuuk-Danish seasonal environmental words *midnatssol* ('midnight sun') and *vintermørke* ('winter darkness'), the landscape words *isen* ('the (inland) ice'), *havet* ('the sea'), and *ffeld* ('fell', 'mountain', 'hill'), and the non-human environment-bound being concept *ffeldgænger* ('a dangerous human-like creature living in the fell'). Like other environmental concepts, the Nuuk-Danish words are rooted in an anthropocentric perspective. In addition, the analysis suggests that the Nuuk-Danish words might also be anchored in a colonial view on the arctic environment. Lastly, I return to Jacobsen's final remark on Nuuk-Danish, where she speculates, if Nuuk-Danish signals a generation that has overcome a neither-nor identity crisis. My initial observations indicate that Nuuk-Danish is considered a linguistic both-and-position based on the colonial language but marking Greenlandic identity.

Indholdsfortegnelse

1.0 Undersøgelseramme	3
1.1 Indledning	3
1.1.2 Problemformulering	6
2.0 Postkolonial semantik	6
2.1 Det Naturlige Semantiske Metasprog	6
2.1.1 Semantiske primer	7
2.1.2 Semantiske molekyler	8
2.1.3 Semantiske eksplikationer	10
2.1.4 Semantiske templates	11
2.2. Metodisk ramme	12
2.2.1 Feltarbejde	12
2.2.2 Semantiske konsultationer	13
2.2.3 Valg af ord	14
3.0 Sociokulturel ramme	15
3.1 Sproghistorisk baggrund	15
3.2 Sproglandskabet i Nuuk i dag	18
3.3 (Post)kolonialt dansk, grønlandsk-dansk og Nuuk-dansk	20
3.3.1 (Post)kolonialt dansk	20
3.3.2 Grønlandsk-dansk	20
3.3.3 Nuuk-dansk	21
3.3.4 Det Nuuk-danske sprogfællesskab som genstand i undersøgelsen	21
4.0 Naturord i det Nuuk-danske betydningsunivers	22
4.1 Årstidsbestemte naturord	22
4.1.1 Midnatssol	23
4.1.2 Vintermørke	28
4.1.3 Om Nuuk-danske årstidsbestemte naturord	33
4.2 Landskabsord	33
4.2.1 Isen	33
4.2.2 Havet	37
4.2.3 Fjeld	42
4.2.4 Om Nuuk-danske landskabsord	47
4.3 Ord for ikke-menneskelige landskabsbundne væsener	48
4.3.1 Fjeldgænger	49
4.3.2 Om Nuuk-danske ikke-menneskelige landskabsbundne væsener	57
5.0 Opsamlende diskussion	58
5.1 Det Nuuk-danske naturrelaterede betydningsunivers	58
5.1.1 Antropocentrisk forankring	58
5.1.2 Et kolonialt perspektiv?	61
5.2 Nuuk-dansk i sproglandskabet i dag	63
5.2.1 Nuuk-dansk som et læringsredskab	63
5.2.2 Middel til at overkomme enten-eller-identitetskrise	65
6.0 Konkluderende betragtninger	68
7.0 Litteraturliste	69

1.0 Undersøgelsesramme

1.1 Indledning

Den danske kolonisering markerer starten på en ny epoke i Grønlands sproghistorie. Så snart sprogbrugere af forskellige sprog migrerer fra et sted til et andet og begynder at kommunikere med nye grupper, forandrer sprog sig. I en kolonial kontekst vil den sproglige kontakt i løbet af kort tid ændre den lingvistiske adfærd og afspejle politiske og sociale magtstrukturer (Perez & Sippola, 2021:15). Birgitte Jacobsen (2003) har som den første identificeret og undersøgt den varietet af dansk, hun betegner Nuuk-dansk, som tales af både monolingvale og flersprogede unge inuitiske sprogbrugere i Nuuk (Jacobsen, 2003:153). I sin artikel *Colonial Danish* beskriver Jacobsen Nuuk-dansk som en ny mundtlig norm for den unge urbane generation i hovedstaden og runder af med en slutbemærkning om, at Nuuk-dansk potentielt signalerer et vigtigt led i den grønlandske afkoloniseringsproces:

One may speculate whether Nuuk-Danish is a “young urban variety” that signals that the speakers belong to a generation that has overcome the neither–nor identity crisis of earlier generations and entered a both–and identity (Lund and Nathanielsen 2000). If this is the case, then Danish has been promoted from a colonial language to an equal language in a bilingual society where the young generation is ready to shape the future according to their own premises.

(Jacobsen, 2003:163).

Det primære fokus i Jacobsens undersøgelse er, hvordan fonetiske og prosodiske aspekter af Nuuk-dansk er forskellige fra dansk i Danmark. Jacobsen skriver desuden om leksikalske forskelle og forklarer, at ord som ‘brættet’ og ‘kaffemik’ er almindeligt kendte og lette at genkende i Grønland som eksempler på et ord, der er opstået som resultat af sprogkontakten mellem grønlandsk (kalaallisut) og dansk (Jacobsen, 2003:159-160). Men Jacobsen dykker ikke ned i ordenes betydninger, og hendes nytænkende pilotstudie er ikke blevet fulgt op af yderligere studier, hvorfor Nuuk-dansk er forblevet yderst underudforsket. Jeg vil derfor i dette speciale tage fat, hvor Jacobsen slap, og lave et semantisk case studie af udvalgte Nuuk-danske ord for at bidrage til dokumentationen af det Nuuk-danske betydningsunivers.

Mere konkret har jeg valgt naturord som semantisk domæne. Herved læner jeg mig særligt op ad Helen Bromheads forskning, der med den kulturlingvistiske tilgang det Naturlige Semantiske Metasprog behandler betydningen af naturrelaterede ord i postkoloniale kontekster (Bromhead, 2011a, 2011b, 2017, 2018, 2021). Bromhead har blandt andet forsket i ord for naturkatastrofer på australsk engelsk, der på linje med Nuuk-dansk er et resultat af kolonisering og, ligesom Nuuk-dansk, er blevet beskrevet som en ‘kolonial varietet’

(Kiesling, 2006:75). Om engelsk som et koloniale sprog i et koloniseret naturmiljø skriver Bromhead:

Australia has a lot of fires, floods and cyclones. They take place in a settler colonial context in which English understandings of landscape and weather, as well as settlement patterns, have been imposed on environments different from Britain. This imposition has generated a distinct Australian English vocabulary and discourse of folk biology, geography and meteorology.

(Bromhead, 2021:1-2).

På samme måde er den grønlandske og danske natur forskellige, og man må forestille sig, at mødet mellem det danske betydningsunivers og naturmiljøet i Grønland har afstedkommet et mangelfuldt sprog til nuanceret at kunne beskrive de fysiske omgivelser. Ligeledes må den sproglige kontakt mellem grønlandsk og dansk have indbefattet uoverensstemmelser mellem sprogenes betydningsuniverser. Det gælder formentlig eksempelvis sprog relateret til de religiøse verdensbilleder, der gennem tiden er blevet knyttet til det fysiske miljø. Inden Hans Egede igangsatte missionsarbejde, var den inuitiske religion og et dualistisk verdensbillede nemlig udbredt i Grønland. Sidse Birk Johannsen beskriver grundtanken i inuitreligionen således:

Kosmos består af den synlige verden, hvor menneskerne bor, og den usynlige, besjælede parallelverden, som kun åndemaneren har adgang til. Dette hænger sammen med en meget udbredt animismetanke, hvor alt – mennesker, dyr, planter, værktøj, søvn, latter osv. – har en sjæl. Denne besjæling kaldes for *inua*, som betyder ”manden i [tingen]”. Respekten for altings *inua* er afgørende for opretholdelsen af balancen mellem den synlige og usynlige verden.

(Johannsen, 2022:45)

Med kristendommens indførelse blev den animistiske tankegang undertrykt (Johannsen, 2022:45-46), og med tiden har den imperialistiske kapitalisme, hvor økosystemet anses som et subsystem i økonomien, vundet indpas (Daly & Farley, 2011:22). Det danske sprog er altså blevet pålagt som en forståelsesramme om det arktiske naturmiljø, og ligesom det er tilfældet med australsk engelsk, må de lingvistiske og ekstralingvistiske omstændigheder have genereret en særskilt grønlandsk-dansk forståelsesramme. Min forventning er, at denne forståelsesramme har udmøntet sig i et Nuuk-dansk naturrelateret vokabular, hvorfor en semantisk analyse af Nuuk-danske naturord vil kunne kaste lys over den grønlandsk-danske forståelsesramme.

Som ovenstående også vidner om, kalder en undersøgelse af det Nuuk-danske betydningsunivers på et sociohistorisk perspektiv. Postkoloniale steder er nemlig, udover

sprogkontakt, karakteriseret ved asymmetriske magtforhold, hvorfor kulturlingvistiske analyser af sprog bør anskues med en sociohistorisk informeret tilgang (Perez & Sippola 2021:18). På den baggrund vil jeg sætte den sociokulturelle ramme for undersøgelsen ved at skitsere den sproghistoriske baggrund og det sproglige landskab i Nuuk i dag. Herunder vil jeg begrebsafklare de sproglige varieteter (post)kolonialt dansk, grønlandsk-dansk og Nuuk-dansk, som de beskrives af Jacobsen, og præcisere, hvordan jeg anvender betegnelsen Nuuk-dansk. Inden for den sociokulturelle ramme vil jeg stille skarpt på det Nuuk-danske betydningsunivers med nærsproglige analyser af udvalgte ord. Den semantiske analyse er opdelt i tre hovedafsnit. De årstidsbestemte naturord *midnatssol* og *vintermørke* undersøges i første afsnit, herefter følger et afsnit om landskabsordene *isen*, *havet* og *ffjeld*. I sidste afsnit undersøger jeg ord for ikke-menneskelige landskabsbundne væsener, hvor ordet *ffjeldgænger* er omdrejningspunkt. Med indsigter i det Nuuk-danske betydningsunivers vil jeg afsluttende vende tilbage til den sociokulturelle ramme i en diskussion af sproglandskabet i Nuuk i dag. Hvilken rolle spiller Nuuk-dansk for afkoloniseringen i dag - her 19 år efter Jacobsen udgav sin artikel? Er Nuuk-dansk blevet et middel til at overkomme en hverken-eller-identitet? Inden vi når så langt, vil jeg i det følgende kapitel udfolde min postkoloniale semantiske analyseramme, der udgøres af den kulturlingvistiske tilgang Det Naturlige Semantiske Metasprog, feltarbejde og semantiske konsultationer i Nuuk. Ovenstående leder mig til følgende problemformulering:

1.1.2 Problemformulering

Hvilken emisk¹ forståelse af naturen har den sproglige kontakt mellem grønlandsk og dansk affødt og forankret i det Nuuk-danske betydningsunivers? Hvilken rolle og status har Nuuk-dansk i det postkoloniale sproglandskab i Nuuk i dag?

Min definition af '**Nuuk-dansk**' læner sig op ad Jacobsens. Det Nuuk-danske sprogfællesskab udgøres af både flersprogede og monolingvale dansktalende unge, der er bosiddende i Nuuk og har stærk tilknytning til Grønland. Jacobsen beskriver, at Nuuk-dansk omfatter leksikalsk kodeskift, syntaktiske, morfologiske, fonetiske og prosodiske karakteristika (Jacobsen, 2003:160). Herudover er ord som 'kaffemik' og 'vandsø' eksempler på Nuuk-danske ord (Jacobsen, 2003:159), men også ord som *havet* og *vintermørke*, der på overfladen er identiske med ord på Danmark-dansk, men som ikke har fuldstændigt overensstemmende ordbetydninger, er eksempler på Nuuk-dansk.

¹Begrebsparret 'emic'-'etic' blev første gang anvendt af Kenneth Pike (Pike, 1954:8). 'Emic' anvendes om indersperspektiver som folks egne beskrivelser og forståelser, imens 'etic' dækker over outsidersperspektiver som forskerens teoretisk baserede objektiviseringer. Jeg anvender begrebet 'emisk' som en oversættelse af 'emic'.

2.0 Postkolonial semantik

Min postkoloniale semantiske analyseramme i undersøgelsen er inspireret af indsigter fra postkoloniale sprogstudier (Perez & Sippola, 2021; Levisen & Sippola, 2020; Levisen, 2019a) og baserer sig på den kulturlingvistiske tilgang Det Naturlige Semantiske Metasprog (Wierzbicka & Goddard, 2014), feltarbejde og semantiske konsultationer. I det følgende vil jeg først udfolde, hvorfor og hvordan jeg anvender NSM i analysen af det Nuuk-danske betydningsunivers, og efterfølgende uddybe min metodiske ramme.

2.1 Det Naturlige Semantiske Metasprog

Det Naturlige Semantiske Metasprog (omtalt NSM herfra) er et kulturneutrale metasprog, der består af simple, irreducible ordbetydninger og tilhørende grammatik. De simple ordbetydninger antages at være leksikaliseret på alle verdens sprog, hvorfor de kan anvendes til at artikulere komplekse og kulturspecifikke ordbetydninger på en konkret, forståelig og oversættelig måde. NSM-tilgangen tilbyder med andre ord en metode til at udforske betydningsuniverser, som ikke er behæftet problemer med cirkularitet, etnocentrisme eller overdreven abstrakthed (Wierzbicka & Goddard, 2014:10). Anna Wierzbicka, grundlægger af NSM, beskriver grundprincippet bag tilgangen således:

The main conclusion is that all languages do indeed appear to share a common core, both in their lexical repertoire and in their grammar, and that this common core can be used as a basis for a non-arbitrary and nonethnocentric metalanguage for the description of languages and for the study of human cognition

(Wierzbicka, 1999:36).

NSM har et særligt stort potentiale i en postkolonial kontekst - som Nuuk - ved at gøre det muligt at repræsentere ordbetydninger i et neutralt metasprog, som kan oversættes på tværs af sprog uden tab eller forskydning af betydning. En anden kvalitet ved NSM-tilgangen, der gør den velegnet i denne sammenhæng, er, at den har til formål at repræsentere almene forestillinger om verden frem for tekniske eller videnskabelige versioner. De Nuuk-danske naturord, jeg undersøger, er nemlig velbeskrevne inden for naturvidenskaben. Mit bidrag er i stedet at afdække, hvad folk forstår ved ordene, når de bruger dem i hverdagsammenhæng. Udgangspunktet er, at sprog udspringer fra et antropocentrisk perspektiv, og derfor kan nærsproglige, semantiske analyser af eksempelvis naturord blotlægge, hvordan sprogbrugerne tænker om, oplever, relaterer sig til og sanser deres fysiske omgivelser. Som Bromhead skriver: "Human languages come out of human experience in the body, the senses,

movement, and social, cultural and material life” (Bromhead, 2021:2). De Nuuk-danske ord er med andre ord vidnesbyrd om, hvordan folk fortolker og begrebsligger det fysiske miljø, og med NSM-analyser kan denne viden blottlægges. I den semantiske analyse anvender jeg NSM-begreberne ‘semantiske primer’, ‘semantiske molekyler’, ‘semantiske eksplikationer’ og ‘semantiske templates’, og jeg vil derfor beskrive dem i det følgende.

2.1.1 Semantiske primer

Som allerede beskrevet er det Naturlige Semantiske Metasprog et stramt kontrolleret dekomponeringssystem, der består af universelle ordbetydninger, hvormed tavs emisk viden kan gøres synlig. De simple ordbetydninger, som udgør det Naturlige Semantiske Metasprogs vokabular, kaldes semantiske primer. De semantiske primer er irreducible og intuitivt selvforklarende betydningsenheder (Goddard, 2002:6). På nuværende tidspunkt er der detekteret i alt 65 semantiske primer og en tilhørende simpel syntaks for hver af primerne. De semantiske primer kan ses som grænsen for lingvistisk relativitet, da de antages at være universelle, og derfor problemfrit kan oversættes på tværs af sprog. I analysen anvender jeg danske eksponenter for de semantiske primer (se figur 1).

Figur 1: *Danske eksponenter for de semantiske primer* (Levisen, 2013:46).

JEG, DU, NOGEN, NOGET~TING, MENNESKER~FOLK, KROP
SLAGS, DELE
DEN HER, DEN SAMME, ANDEN
ÉN, TO, NOGLE, ALLE, MEGET~MANGE, LIDT~FÅ
GOD, DÅRLIG
STOR, LILLE~SMÅ
VED, TÆNKER, VIL~VIL HAVE, VIL IKKE~VIL IKKE HAVE, FØLER, SER, HØRER
SIGER, ORD, DET PASSER
GØR, SKER, BEVÆGER SIG
ER (ET STED), DER ER, ER (NOGEN/NOGET)
(ER) MIN
LEVER, DØR

NÅR~TID, NU, FØR, EFTER, LÆNGE, KORT TID, ET STYKKE TID, ØJEBLIK
HVOR~STED, HER, OVER, UNDER, LANGT VÆK, TÆT PÅ, SIDE, INDE I, RØRER
IKKE, MÅSKE, KAN, HVIS, FORDI
MEGET, MERE
SOM~MÅDE

En eksponent for en prime kan både være et enkelt ord, bundne morfemer eller fraser (Levisen & Waters, 2017:9). Herudover kan der afhængig af sproget være flere eksponenter for én prime, og disse kaldes allolexer. I figur 1 er de danske allolexer markeret med ‘~’ mellem ordene, fx er både VIL og VIL HAVE eksponenter for den semantiske prime, der på engelsk er leksikaliseret WANT.

2.1.2 Semantiske molekyler

I ordforklaringer af komplekse ord er semantiske primer ikke altid tilstrækkelige til at indfange betydningen, og her kommer semantiske molekyler ind i billedet. Semantiske molekyler er ordbetydninger, der er relativt grundlæggende og vigtige for vores tænkning, såkaldte “building blocks of meaning” (Goddard, 2018a:126-127). Men modsat semantiske primer er semantiske molekyler reducible ord, der i sidste ende kan parafraseres med semantiske primer. For at undgå cirkularitet må et semantisk molekyle i en ordforklaring aldrig være mere kompleks end det ord, man er ved at analysere.

Semantiske molekyler fungerer som ordbetydninger på et mellemniveau i strukturen af mere komplekse ord i et givent sprog (Goddard, 2010:124). Nogle komplekse begreber er altså semantisk afhængige af andre mindre komplekse, men ikke irreducible, begreber. Ved at anvende et semantisk molekyle i artikuleringen af et andet ords betydning påstår man derfor en semantisk afhængighed mellem ordene. I analysen af *vintermørke* anvender jeg eksempelvis ‘vinter’ som semantisk molekyle, og her er min påstand altså, at ordet ‘vinter’ er kognitivt nødvendigt i begrebet *vintermørke* ved at bestemme det som et årstidsbestemt fænomen. Semantiske molekyler kan også være nødvendige i ordbetydningen af andre semantiske molekyler, og på den måde kan ordene være opbygget i kæder af semantisk afhængighed (Goddard, 2018a:132). Det er eksempelvis tilfældet med ‘himlen’, ‘om dagen’

og ‘solen’, som jeg anvender i min analyse. Relationen mellem de semantiske molekyler kan illustreres som:

$$\{\text{‘midnatssol’}\}_4 < \{\text{‘sol’}\}_3 < \{\text{‘om dagen’}\}_2 < \{\text{‘himmel’}\}_1 < \{\text{semantic primes}\}$$

Som ovenstående viser, kan betydningen af ‘himmel’ artikuleres udelukkende ved brug af semantiske primer, men den semantiske molekyle ‘himmel’ er nødvendig i betydningen af ‘om dagen’. Det adverbielle udtryk ‘om dagen’ er semantisk molekyle i betydning af ‘sol’, og ‘sol’ er integreret i ordbetydningen af ‘midnatssol’. Ovenstående illustrerer altså en kæde af semantisk afhængighed fra venstre til højre, hvor cirkularitet er undgået på trods af brugen af mere komplekse begreber end semantiske primer.

Semantiske molekyler kan være universelle, men de kan også være sprog-, kultur- og områdespecifikke (Goddard, 2018a:126). I min undersøgelse optræder både semantiske molekyler, der ser ud til at være universelle (fx ‘om natten’, ‘om dagen’, ‘solen’, ‘himlen’, ‘vi’, ‘jorden’, ‘hårdt’, ‘ansigt’), og Nuuk-danske molekyler, som har en kulturspecifik betydning (fx ‘Grønland’, ‘fange’, ‘sommer’, ‘vinter’, ‘dyr’, ‘blåt’, ‘lyseblåt’ og ‘fjeldet’). I analysen knytter jeg en kommentar til de semantiske molekylers oversættelighed første gang, de optræder. Afsluttende i hvert analyseafsnit har jeg samlet de molekyler, jeg har anvendt i beskrivelsen af det pågældende Nuuk-danske naturord, og markeret dem med notationen [m].

2.1.3 Semantiske eksplikationer

Med semantiske primer og molekyler kan betydningen af komplekse ord dekomponeres til en forståelig og oversættelig ordforklaring². En sådan reduktiv parafrase kaldes inden for NSM-tilgangen en semantisk eksplikation (Wierzbicka & Goddard, 2014:17, 28). Semantiske eksplikationer skal anses som hypoteser om betydningen af ord, der på en konkret måde blottlægger, hvordan folk begrebsligger verden. Ved at være baseret på et kulturneutrale metasprog kan eksplikationer også anvendes til at sammenligne kulturspecifikke verdenssyn på tværs af sprog. I analysen af Nuuk-danske naturord sammenligner jeg eksempelvis min eksplikation af ordet *fjeld* med Bromheads (2018) eksplikationer af ‘hill’ og ‘mountain’. Som repræsentationer af sprogspecifik viden gør eksplikationerne det muligt på en konkret måde at anskueliggøre, hvordan nogle komponenter i ordenes betydninger er enslydende, imens

²NSM kan også bruges til at eksplikere en sætning eller leksikogrammatisk konstruktion (Goddard & Ye, 2015:70-71), men jeg anvender tilgangen til at foreslå eksplikationer af enkelte ord.

andre er forskelligartede. Herunder er et eksempel på en semantisk eksplikation af den universelle semantiske molekyle ‘water’ foreslået af Cliff Goddard:

water

something

there is always a lot of it in some places

people often want there to be a little of it inside their bodies

because of this, they often do something with it with the mouth [m]

people can do many other things with this something,

they can't do these things with it if it is not inside something

(Goddard, 2018a:137).

I ovenstående eksplikation anvendes engelske eksponenter for de semantiske primer, og der optræder en enkelt molekyle, nemlig ‘mouth’ [m], som kan eksplikeres alene ved brug af semantiske molekyler (Goddard, 2018a:131). Det Naturlige Semantiske Metasprog består altså af et lille velspecificeret vokabularium og tilhørende sæt af grammatiske regler, hvormed ords betydninger kan eksplikeres (fx eksplikationen af ‘water’). Det begrænsede ordforråd ser ud til at have ækvivalenter på alle verdens sprog, og derfor kan semantiske eksplikationer uden tab eller forvrængning af betydning overføres fra et sprog til et andet (Goddard & Wierzbicka, 2014:17). På den baggrund har det været muligt at sammenligne eksplikationer af ord for ‘water’ på forskellige sprog, og analyserne ser indtil videre ud til, at ordbetydningen af det semantiske molekyle er universel (Goddard, 2018a:137). Den danske ækvivalent ‘vand’ optræder i analysen som molekyle i eksplikationerne af de Nuuk-danske naturord *is* og *havet*. Ligesom eksplikationen af ‘water’ er alle eksplikationer i undersøgelsen i skrifttypen **arial** for tydeligt at adskille dem fra resten af teksten. Derudover er de Nuuk-danske naturord, jeg analyserer, sat i *kursiv*, mens de semantiske molekyler er i ‘anførselstegn’.

2.1.4 Semantiske templates

En semantisk template er et struktureret sæt af komponenttyper, der er fælles for ord fra samme semantiske kategori (Goddard, 2008:28). NSM-arbejde har nemlig vist, at ord inden for samme kategori deler mønstre for komponenter i eksplikationer. I eksplikationen af ordet *ffjeldgænger* anvender jeg den semantiske template for “Non-Human Being Concepts”, som er udviklet af Sandy Habib (2011) på baggrund af hans arbejde med de engelske ord ‘ghost’, ‘fairy’, ‘elf’ og ‘nymph’. Den semantiske template indeholder følgende dele³:

³Jeg har oversat komponenterne i den semantiske template. I Sandy Habibs (2011) version er de navngivet: “(1) CATEGORY, (2) EXISTENTIAL STATUS, (3) TYPICAL ATTRIBUTES, (4) NUMBER, (5) LOCATION, (6)

- (1) KATEGORI
- (2) EKSISTENTIEL STATUS
- (3) TYPISKE ATTRIBUTTER
- (4) ANTAL
- (5) LOKATION
- (6) NATUR
- (7) HIERARKI
- (8) IKKE-MENNESKELIGT VÆSEN VS. MENNESKER
- (9) VISUEL REPRÆSENTATION
- (10) RELATION TIL MENNESKER

Semantiske templates ser ud til at være strukturerende for ordkategorier på tværs af sprog, selvom detaljer i hvert enkelt ords betydning kan afvige væsentligt fra dets nærmeste modstykker på andre sprog. Som Goddard skriver: “Each encapsulates a specific cognitive scenario, and these scenarios are often culture-specific and reflect common local cultural practices” (Goddard, 2008:28). Selvom eksplikationen af ordet *fjeldgænger* følger den semantiske template for ikke-menneskelige væsener, er den måde, de enkelte komponenter realiseres på, altså en helt anden end i eksplikationerne af de ikke-menneskelige væsener, som Habib undersøger.

2.2. Metodisk ramme

En semantisk eksplikation baserer sig på en dybdegående analyse af et ords betydning. Som allerede nævnt udgøres den eksisterende lingvistiske dokumentation af Nuuk-dansk alene af Jacobsens pilotstudie. Der findes eksempelvis ikke et Nuuk-dansk tekstkorpus, som kan give indsigter om de udvalgte naturords emiske betydninger. Et vigtigt første skridt i undersøgelsen har derfor været at foretage feltarbejde og semantiske konsultationer i Nuuk.

2.2.1 Feltarbejde

For at sikre validitet i undersøgelsen af det Nuuk-danske sprogfællesskab har jeg udført feltarbejde i Nuuk. Feltarbejde er nemlig nøglen til en forståelse af processerne, der former lingvistiske og ekstralingvistiske virkeligheder på et lokalt niveau (Perez & Sippola, 2021:18). I udforskningen af et postkolonialt felt er det særligt vigtigt at være opmærksom på

NATURE, (7) HIERARCHY, (8) NON-HUMAN BEING VS. PEOPLE, (9) VISUAL REPRESENTATION, and (10) RELATION WITH PEOPLE” (Habib, 2011:435).

at undgå at reproducere et asymmetrisk magtforhold. Selvom en postkolonial hybrid som Nuuk-dansk i princippet burde undersøges med samme metoder som alle andre sprog, bør man derfor alligevel, som Perez og Sippola skriver, være bevidst om den sociale historie i sine metodiske valg:

In principle, postcolonial varieties should be studied using the same methods as any other natural language. However, their social history is tightly connected to colonialism and dynamics of unequal power relations. Many of these varieties and their speakers have further suffered a long history of stigmatization and marginalization, which requires special attention to methodological approaches.

(Perez & Sippola, 2021:17).

I den sammenhæng har jeg været bevidst om min rolle som dansk specialestuderende og bestræbt mig på at modarbejde en potentiel ulige magtrelation ved at gå til feltet som den, der lærer. Jeg har med andre ord understreget "... [the] community members' status as experts" (Schilling, 2013:15) både i uformelle samtaler og under de semantiske konsultationer. Herudover har jeg ærligt og åbent fortalt om mig selv og mit formål med feltarbejdet, hvilket Schilling beskriver som en nøgle i etisk forsvarligt feltarbejde (Schilling, 2013:178). På grund af specialets omfang har mit feltarbejde været begrænset til 10 dage i Nuuk, og derfor aftalte jeg på forhånd en håndfuld uformelle kaffesamtaler og reelle semantiske konsultationer med Nuuk-dansktalende i byen. I denne første fase var det en stor hjælp, at jeg i forvejen havde et mindre netværk i Nuuk, som kunne hjælpe mig med at etablere nye kontakter. Da jeg først ankom til den grønlandske hovedstad, oplevede jeg, at næsten alle, jeg talte med, sendte mig videre til den næste person, som de mente, jeg også burde tage en samtale med. Derfor har jeg på trods af min begrænsede tid i byen indsamlet en del Nuuk-dansk sproglig empiri. Det er dog værd at have for øje, at der er risiko for, at jeg er blevet "caught up in a single network", som Schilling beskriver det:

As personally and professionally rewarding as working your way through a community as a friend of a friend can be, we should stress again that if your goal is to obtain a picture of language and social life in the community in general, you will need to ensure that you do not get so enmeshed in any one network that you forget about other groups or find yourself unable to enter them. It is easy to get caught up in a single network.

(Schilling, 2013:192).

Til trods for at jeg gennem mit feltarbejde har prøvet at danne mig et mere generelt billede af sproglandskabet i Nuuk, har mit hovedformål været at opnå viden om Nuuk-dansk, som primært tales af unge. Så selv i tilfælde af at jeg under mit feltarbejde er blevet fanget i ét

netværk, har det i hvert fald været det vigtigste netværk i undersøgelsen. Mit netværk i Nuuk består nemlig primært af unge, dansktalende, der er bosat i byen. Som ovenstående vidner om, er det centralt i lingvistisk feltarbejde at definere, hvad der konstituerer det sprogfællesskab, man undersøger (Schilling, 2013:19-20). Det har jeg derfor præciseret i afsnittet *3.3.4 Det Nuuk-danske sprogfællesskab som genstand i undersøgelsen*.

2.2.2 Semantiske konsultationer

I en postkolonial kontekst er samarbejde med sprogbrugere særlig vigtigt på grund af de komplekse magtrelationer (Perez & Sippola, 2021:17). På den baggrund har jeg valgt at afholde semantiske konsultationer, da metoden i kombination med NSM-eksplikationer gør det muligt at lave praktiske semantiske analyser i samarbejde med sprogbrugere (Levisen, 2017:104). Under mit feltarbejde i Nuuk i marts til april 2022 afholdt jeg semantiske konsultationer enkeltvis med seks sproglige konsulenter⁴. De sproglige konsulenter er alle bosiddende i Nuuk og taler både grønlandsk og (Nuuk-)dansk, men identificerer sig primært som dansktalende. Semantiske konsultationer adskiller sig fra interviews ved, at sprogbrugere ikke spørges ind til deres holdninger og syn på et emne, men i stedet bliver bedt om at reflektere over udvalgte ords betydninger, anvendelse og eventuelle narrativer, følelser, og praksisser, der associeres med ordene. Som Levisen beskriver det:

(...) a consultancy session is, in a nutshell, about bringing to light the local knowledges hidden in words and meanings. (...) As speakers begin to access, enact, and articulate the premises and ideas on which their own everyday discourse revolve, they develop a mix of folk definitions, examples, stories, songs, translations, synonyms, analogies, associations, tangents, discussions, and so on, and based on a metastudy of these sessions, the analysts can then begin to model a semantic explication.

(Levisen, 2017:105).

Semantiske konsultationer kan altså give adgang til den emiske viden, der er kondenseret i ordbetydninger. I den sammenhæng er det dog en metodisk udfordring, at jeg selv taler Danmark-dansk, da det kan have betydet, at Danmark-danske begrebsliggørelser af ordene har tilsidesat de Nuuk-danske. Ligeledes kan de semantiske konsulenter have talt på en lidt anden måde, end de ville gøre, hvis jeg var en del af det Nuuk-danske sprogfællesskab, hvilket forstærkes af, at Danmark-dansk fortsat er normen for skolesprog (se afsnittet *3.1 Sproghistorisk baggrund*). Min indledende understregning af de semantiske konsulenter som eksperterne på Nuuk-dansk har dog sandsynligvis minimeret risikoen for, at Danmark-danske

⁴Den eksisterende forskningslitteratur om semantiske konsultationer omtaler sprogbrugerne som 'consultants'. I tråd hermed oversætter jeg til 'sproglige konsulenter'.

forståelser har domineret konsultationerne. De semantiske konsulenter har ønsket at være anonyme i undersøgelsen, og jeg har derfor ikke inddraget udsagn med hverken direkte eller indirekte data, der vil kunne føre til identifikation (Yuill, 2018:39).

2.2.3 Valg af ord

I specialets første fase afsøgte jeg Nuuk-dansk sprogbrug relateret til naturen i forskningslitteratur, skønlitteratur, på sociale medier, webinarer, blogindlæg, nyhedsmedier og forskellige hjemmesider. På den baggrund havde jeg inden afrejse til Nuuk indskrænket mit fokus til en liste af naturrelaterede Nuuk-danske ord. Under de semantiske konsultationer lagde jeg ud med at spørge til de på forhånd udvalgte ord, men når andre ord dukkede op, spurgte jeg også ind til dem. Derudover afsluttede jeg hver semantisk konsultation med at spørge, om der var andre ord inden for samme domæne, de kom til at tænke på. Efter hver konsultation tilføjede jeg de nye ord til listen og tog dem med til næste semantiske konsultation, ligesom jeg også fjernede ord fra listen, hvis flere sprogbrugere gav udtryk for enten ikke at kende til eller bruge ordene. På den måde udviklede min liste af ord sig undervejs. De Nuuk-danske naturord, jeg i denne omgang ikke har undersøgt, men som dukkede op, tæller ‘fiskeri’, ‘jagt’, ‘fangst’ og ‘brættet’⁵, dyr som ‘alk’, ‘ravn’ og ‘rensdyr’ og de meteorologiske termer ‘nordenvind’ og ‘sydvind’. Hertil kommer ord inden for de kategorier, jeg analyserer, men som jeg på grund af specialets omfang alligevel har frasorteret. Under ordkategorien årstidsbestemte naturord gælder det ordene ‘polarmørke’, ‘polarnat’ og ‘nordlys’, landskabsordene tæller ‘havisen’, ‘vandsø’ samt ‘dal’ og af ordene for ikke-menneskelige landskabsbundne væsner er det ‘havkvinden’ og ‘månemanden’.

3.0 Sociokulturel ramme

I dette kapitel behandler jeg den sociokulturelle ramme i specialet. Først gennemgår jeg kort den historiske baggrund for sprogkontakten mellem grønlandsk og dansk. Derefter inddrager jeg empiri fra de semantiske konsultationer for at belyse sproglandskabet i Nuuk i dag. I kapitlets sidste afsnit præsenterer jeg begreberne (post)kolonialt dansk, grønlandsk-dansk og Nuuk-dansk, som de anvendes af Jacobsen (2003), og præciserer, hvad der kendetegner det Nuuk-danske sprogfællesskab, jeg undersøger i specialet.

⁵Ordet ‘brættet’ er et af de ord, Jacobsen nævner som eksempel på Nuuk-dansk. Hun beskriver ordets betydning således: “(...)‘the board’, that is, the local hunters’ market” (Jacobsen, 2003:159).

3.1 Sproghistorisk baggrund

Siden den dansk-norske missionær Hans Egede og hans besætning i 1721 ankom til deres bestemmelsessted langs Grønlands vestkyst, har der i varierende grad været sproglig kontakt mellem grønlandsk og dansk i Grønland. Før koloniseringen talte man forskellige dialekter af grønlandsk i forskellige egne af landet, og i den tidlige kolonisering blev det fastslået, at sproget både i skolen og kirken skulle være grønlandsk. Beslutningen var både i overensstemmelse med de lutherske principper om at missionere på modersmålet og en pragmatisk nødvendighed som følge af kolonisateurernes afhængighed af den lokale befolkning (Lidsmoes, 2021). De danske missionærer anså læse- og skrivefærdigheder som en forudsætning for at forstå Guds ord, og derfor arbejdede de i disse år sammen med udvalgte grønlændere på den første grønlandske ordbog (fra dansk til grønlandsk), der udgives i 1761 (Frederiksen & Olsen, 2017:4-5). Lige under 100 år senere, i 1850, udgiver den grønlandske sprogforsker Samuel Kleinschmidt en grønlandsk grammatik (Augustesen & Hansen, 2011:18), og da Seminariet bliver oprettet i Nuuk i 1845, foregår kateketuddannelsen også på grønlandsk (Frederiksen & Olsen, 2017:5). Men før århundredeskiftet bliver dansk introduceret som undervisningssprog på Seminariet, og med styrelsesloven i 1925 bliver danskundervisning også indført som valgfag i folkeskolerne. Det er dog ikke før danificeringen fra starten af 1950'erne, at det danske sprog for alvor bliver udbredt i Grønland. Danskundervisning bliver et krav i alle folkeskoler, imens grønlandsk bliver anset som mindre vigtig i uddannelsessammenhænge (Frederiksen & Olsen, 2017:5). På den baggrund ændres folkeskoleforordningen i 1950-52, og resultatet bliver, at man i dele af skolevæsenet opdeler i grønlandssprogede A-klasser og dansksprogede B-klasser, og det bliver op til forældrene at vælge klasse for sine børn. Begrundelsen for opdelingen var, at "(...) man mente, at de dansktalende børn var bogligt stærkere end grønlandssprogede børn" (Kristensen, 2019:111), og det derfor var bedst at dele eleverne ud fra deres sprogkompetencer. De sprogopdelte klasser skaber en social adskillelse og resulterer i, at nogle grønlændere bliver udelukkende dansktalende (Kleemann-Andersen, 2020:8). Efter opdelingen i A- og B-klasser bliver der i tiltagende grad undervist på dansk i folkeskolerne, og med skoleloven i 1967 vedtages dansk officielt som undervisningssproget. Men prioriteringen af dansk forbliver ikke i klasseværelset, tværtimod spreder synligheden af det danske sprog sig til institutioner, sygehuse, administrationen og byggesektoren "(...) til skade for landets eget sprog" (Frederiksen & Olsen, 2017:5).

Indførelsen af hjemmestyret i 1979 markerer et vigtigt skift i den grønlandske sproghistorie, da grønlandsk bliver stadfæstet som hovedsproget i Grønland. Det er dog først efter folkeskolereformen i 1997, at man ikke længere deler klasser op i grønlandsksprogede og dansksprogede elever, men laver integrerede klasser efter *Atuarfitsialak*-princippet⁶ (Kristensen, 2019:112). I 2003 får folkeskoleelever dansk fra 1. klasse og engelsk fra 4. klasse, og i Kommuneqarfik Sermersooq⁷ indføres engelsk fra 1. klasse fra skoleåret 2018/19, hvilket betyder, at folkeskoleeleverne nu har alle tre sprog fra første klassetrin. Historien er dog en anden for de gymnasiale uddannelser. De bliver etableret i slutningen af 1980'erne med dansk som undervisningssprog, og for de fire gymnasier i Nuuk, Aasiaat, Qaqortoq og Sisimiut gælder det stadig.

I 2009 bliver Selvstyret indført, og i Lov nr. 473 af 12. juni 2009 om Grønlands Selvstyre bliver det i kapitel 7 paragraf 20 fastsat: "Det grønlandske sprog er det officielle sprog i Grønland" (Inatsisartut, 2009). Dermed ændres bestemmelsen fra Hjemmestyreløven, og med Grønlands inatsisartutlov om sprogpolitik i 2010 bliver det grønlandske sprogs status endeligt omstødt fra at være hovedsprog til det officielle sprog i Grønland. Sprogpolitikken indeholder desuden bestemmelsen om, at offentlige instanser og private virksomheder med mere end 10 ansatte skal udarbejde en sprogpolitik, der fx kan indeholde "retningslinjer for intern og ekstern kommunikation" og "kompetencemål for ansatte" (Grønlands Selvstyre, 2010). Dertil står der i kapitel 2, paragraf 3 om sprogpolitik, at det grønlandske sprog anvendes i alle offentlige forhold, og at det danske sprog *kan* anvendes i offentlige forhold (Grønlands Selvstyre, 2010). Praksis lever dog ikke op til formålsbeskrivelsen, skriver Tikaajaat Kristensen:

Formålet er at fremme indføring af kalaallisut i virksomheder. Den normale praksis er dog stadig, at når der er mindst én dansktalende i virksomheden, så foregår møder og anden intern kommunikation på dansk, lige meget om flertallet af ansatte er kalaallisuttalende.

(Kristensen, 2019:111).

Dansk anses som en ressource for de privilegerede, og som både et koloniale sprog, uddannelsessprog, andetsprog og modersmål har det danske sprog stadig en central og omstridt rolle i Grønland (Jacobsen, 2003:153-159). Omvendt forbindes det grønlandske

⁶ '*Atuarfitsialak*' oversættes til 'den gode skole'.

⁷ Den største kommune i Grønland målt på indbyggertal. Nuuk er den største by i kommunen.

sprog i dag med grønlandskhed (Kleemann-Andersen, 2020:3), og gennem tiden er sproget blevet regnet for det vigtigste kriterium for en grønlandsk identitet:

Since the middle of the 1800s there has been discussion of what the Greenlandic identity is — and how to distinguish the “real” Greenlanders from the less “real”. Over the years the debate has changed character, and the various criteria have been weighted differently. However, mastering the Greenlandic tongue is in general considered the most important criterium for a Greenlandic identity. This is today very problematic for those Greenlanders who for one reason or another only speak Danish.

(Jacobsen, 2003:158).

I politik og meningsdannelse, det offentlige system, uddannelses-, arbejds- og sociale sammenhænge har det derfor betydning for sprogbrugernes mulighedsrum, hvorvidt de taler dansk eller grønlandsk. Dobbeltsprogede grønlandere bliver ofte omtalt som gruppen med størst mobilitet, da de både har mulighed for at klare sig godt i uddannelses- og arbejdssammenhænge, men også opfattes som ‘rigtige grønlandere’ (Gad, 2004:284). Grønlandsk og dansk er med andre ord fortsat genstande for værdi-, identitets-, og fordelingspolitiske diskussioner i Grønland, hvor dansk i dag er det største minoritetssprog, og det antages, at de fleste i landet, omkring 45.000, har grønlandsk som modersmål (Kristensen, 2019:110).

Som gennemgangen af den sproghistoriske baggrund indtil nu vidner om, er der en tendens til silotænkning, når man beskriver sproglandskabet i Grønland. Men som også tidligere nævnt har grønlandsk i løbet af de seneste 301 år forandret sig som konsekvens af kontakten med dansk, og på samme måde har det danske sprog i Grønland ændret sig i kontakten med grønlandsk. Det danske sprogs påvirkning har eksempelvis medført, at en del danske begreber er blevet optaget i det grønlandske sprog. Ifølge Camilla Kleemann-Andersen har denne udvikling afstedkommet en purisme i Grønland, hvor man med Island som forbillede forsøger at holde grønlandsk rent for fremmed- og låneord for at passe på både sproget og grønlandskheden (Kleemann-Andersen, 2022). Purismen er blandt andet til at få øje på i Inatsisartutlov nr. 5 af 1. juni 2017, hvor Grønlands Sprognævn pålægges at “(...) danne autoritative grønlandske betegnelser for importord (afløsningsord)” (Grønlands Selvstyre, 2017). Herudover ligger der i ønsket om at ville bevare grønlandsk som et vigtigt symbol på grønlandsk modstandskraft en forestilling om sproget som homogent, og det afstedkommer, at dialekterne ofte undermineres og stigmatiseres (Kleemann-Andersen, 2022).

3.2 Sproglandskabet i Nuuk i dag

De fleste dansksprogede sprogbrugere i Grønland er bosat i Nuuk, hvorfor sprogkontakten mellem dansk og grønlandsk er særlig massiv i hovedstaden. I Nuuk bor 33% af Grønlands befolkning og 50% af landets befolkning, der er født uden for Grønland (Schultz-Lorentzen & Rasmussen, 2022). Særligt job- og praktikmuligheder har fået mange danskere til Nuuk, ligesom den arktiske hovedstad også tiltrækker grønlændere fra hele øen, som kommer for byens job-, praktik- og uddannelsesmuligheder. De ekstralingvistiske omstændigheder har gjort, at dansk har fået en endnu mere central rolle i Nuuk efter ophævelsen af A- og B-klasserne. Kristensen skriver:

I Nuuk, hvor de fleste danskere kommer til for at arbejde, kan man tydeligt mærke at efter man ikke længere delte eleverne efter sprog, taler de unge mere og mere dansk frem for kalaallisut, og mange mener at kalaallisut er mindre vigtigt end dansk, især med hensyn til uddannelse. Dette er omvendt udenfor Nuuk, hvor man har problemer med at lære elever dansk nok til at de kan komme videre i uddannelsessystemet, hvor dansk er undervisningssproget (for eksempel gymnasier og universitetet).

(Kristensen, 2019:112).

Samme forståelse af Nuuk som et sted, hvor dansk er særligt fremtrædende, kommer til udtryk, da en af de sproglige konsulenter under en semantisk konsultation siger:

(1) Altså her [i Nuuk] er det ikke særlig nemt at finde noget, der er grønlandsk, for Nuuk minder rigtig meget om Danmark. Man plejer altid at sige, at Nuuk ikke er en del af Grønland, men bare er placeret på det forkerte sted. (...) Det er bare svært at finde Grønland her i Nuuk, undtagen når der er sne. Der er rigtig mange danskere og man snakker meget dansk, men der er også en god blanding af grønlændere her. Det er også her, der er de fleste sådan blandingsbørn.

Herudover er leksikalsk kodeskift⁸ mellem dansk og grønlandsk meget almindeligt i Nuuk. Det kan illustreres med nedenstående billedmeme, hvor sprogbrugere fra Nuuk imiteres. Opslaget blev lagt op på satiresiden *Kalaaliungaarami* på Facebook d. 3. oktober 2016 (Facebook, 2016). Overskriften på billedet “Nuummiungaarami” betyder omtrent “dem, der er fra Nuuk”, og teksten nederst i billedet kan nogenlunde oversættes til “Jeg var på besøg hos min ven i går, og vi drak, og vi var skidefulde, og jeg har tømmermænd”⁹ (Figur 2):

⁸Inden for kontaklingvistikken er engelsksproget litteratur dominerende, og her bruges både ‘code-switching’ og ‘code-mixing’ (Petersen et al., 2020:89).

⁹Jeg vil gerne takke de semantiske konsulenter for hjælpen med oversættelse fra grønlandsk til dansk. Jeg står naturligvis selv til ansvar for eventuelle fejl i oversættelsen.

Figur 2: Billedmeme på Facebooksiden 'Kalaaliungaarami' (Facebook, 2016).

Limor Shifman beskriver internet-memes som “(...) units of popular culture that are circulated, imitated, and transformed by individual Internet users, creating a shared cultural experience in the process” (Shifman, 2013:367). Memes er en måde at engagere sig i den offentlige diskurs, og de kan derfor blotlægge, hvordan humor bruges meningskabende i kulturelle processer (Milner, 2013:2360). Opslaget har i skrivende stund fået 964 reaktioner, 487 kommentarer og er blevet delt 240 gange (Facebook, 2016). Med memet forhandles forestillingen om folk fra Nuuk, og de mange interaktioner vidner om, at opslaget både trækker på og er medskabende af en diskurs af Nuuk som et sted, hvor folk i meget høj grad udskifter grønlandske ord med danske. På grund af den intense sprogkontakt i Nuuk er leksikalsk kodeskift ikke et overraskende fænomen:

(...) som regel stiger antallet af ord fra et andet sprog afhængigt af intensiteten af kontakten mellem sprogene, dvs. om talerne bruger sprogene side om side i deres hverdag, om de fortrinsvist taler det ene sprog og kun ved sjældne lejligheder det andet, om ytringerne produceres inden for en gruppe af tosprogede personer med de samme sprog(varieteter) i en lignende kompetencegrad, eller om graden af sprogkompetence i talergruppen er forskellig.

(Petersen et al., 2020:89).

Den (post)koloniale historie og de fortsatte migrationsmønstre mellem Danmark og Grønland har formet sprogene i hele landet og i særlig høj grad i Nuuk. Men den sproglige kontakt har ikke kun ført til silotænkning, låneord og kodeskift mellem grønlandsk og dansk. Der er nemlig også opstået sproglige hybrider, som Jacobsen (2003) har navngivet (post)koloniale dansk, grønlandsk-dansk og Nuuk-dansk.

3.3 (Post)kolonialt dansk, grønlandsk-dansk og Nuuk-dansk

I det følgende vil jeg præsentere begreberne (post)kolonialt dansk, grønlandsk-dansk og Nuuk-dansk, som de anvendes af Jacobsen (2003), og efterfølgende præcisere, hvad der konstituerer det Nuuk-danske sprogfællesskab, som er genstand for min undersøgelse.

3.3.1 (Post)kolonialt dansk

Titlen på Jacobsens artikel er *Colonial Danish*, og hun anvender indledende begrebet som en fællesbetegnelse til at sammenligne det danske sprogs status i Grønland, Færøerne og Island. På baggrund af sine analyser af sociohistoriske- og kulturelle aspekter som skiftende sprogpolitikker og sprog i medierne konkluderer Jacobsen, at dansk i dag nærmere er et postkolonialt end kolonialt fænomen i alle tre lande. Hvad angår deres status er postkolonialt dansk “on center stage” i Grønland, et fortidslevn i Island og en “tolerated partner” på Færøerne (Jacobsen, 2003:159). I anden del af artiklen fokuserer Jacobsen på Grønland og diskuterer kolonialt dansk som en sproglig varietet, der tales i Grønland (Jacobsen, 2003:153). I sit pilotstudie af kolonialt dansk i Grønland skelner hun mellem grønlandsk-dansk og den nye urbane varietet Nuuk-dansk.

3.3.2 Grønlandsk-dansk

Dansk med en tydelig grønlandsk accent kalder Jacobsen grønlandsk-dansk (Jacobsen, 2003:161). Leksikalske forskelle mellem dansk i Danmark og grønlandsk-dansk i Grønland gør grønlandsk-dansk letgenkendelig som postkolonialt dansk, og miksede udtryk som ‘kaffemik’ er blandt typiske eksempler på grønlandsk-dansk (Jacobsen, 2003:160). Grønlandsk-dansk kan desuden genkendes på isolerede grønlandske ord som “(...) *ajunngilaq* ‘OK’, *tassa* ‘enough!’, *suu* ‘yes’, *naamik* ‘no’, *ila?* (tag question)” (Jacobsen, 2003:160). Grønlandsk-dansk tales af sprogbrugere, der har grønlandsk som deres førstesprog, og unge grønlændere, som er opvokset uden at tale grønlandsk, men har lært sproget som voksne: “After having learned Greenlandic, they started speaking Danish in this way, as if they wanted to emphasize their Greenlandic identity (Jacobsen, 2003:161).

3.3.3 Nuuk-dansk

Nuuk-dansk er en nyere grønlandsk mundtlig varietet af dansk, der måske er opstået gennem en mere eller mindre “Greenlandic-accented Danish of the bilinguals” (Jacobsen, 2003:153). Betegnelsen dækker over leksikalske særegenheder, leksikalsk kodeskift, syntaktiske, morfologiske, fonetiske og prosodiske karakteristika (Jacobsen, 2003:160). Nogle

sprogbrugere skifter kode mellem at tale 'standarddansk' i fx prosaoplæsning og Nuuk-dansk i gruppesamtaler. Det vidner om, at standarddansk fortsat er normen for skolesprog, imens Nuuk-dansk anvendes som en "in-group marker", når sprogbrugere taler med ligesindede jævnaldrende (Jacobsen, 2003:161).

Der er hovedsageligt to grupper, som taler Nuuk-dansk. Begge grupper har "Danish affiliation and Greenlandic solidarity" (Jacobsen, 2003:162). Den ene gruppe er flersproget med dansk som deres førstesprog og kendetegnet ved at have en grønlandsk forælder eller uanset deres ophav kunne så meget grønlandsk, at de anvender sproget i deres hverdag. Den anden gruppe er monolingvale danskere med danske forældre. Denne gruppe anvender Nuuk-dansk til at positionere sig som en del af en gruppe, hvis relation til Grønland er dybtgående (Jacobsen, 2003:162).

3.3.4 Det Nuuk-danske sprogfællesskab som genstand i undersøgelsen

Spørgsmålet om, hvorvidt man skal tage udgangspunkt i det lingvistiske eller sociale, opstår, når man i definitionen af en sprogkultur skal vurdere, hvordan mennesker skal være forbundne for at udgøre et fællesskab (Schilling, 2013:19-20). Jeg er interesseret i specifikke ordbetydninger, som er formet i social interaktion og i relation til normer, værdier, ideologier og samfundsstrukturer, men som enkelte Nuuk-danske sprogbrugere kognitivt har adgang til. Jeg anser med andre ord sproget som en del af både det sociale rum og det enkelte individs kognitive rum, men mit afsæt er primært lingvistisk ved at have et bestemt sprogfællesskab med en bestemt indstilling over for det lokale samfund som genstand. Det er derfor uden for denne undersøgelses sigte eksempelvis at behandle sprogbrug i Nuuk mere generelt på tværs af sprog og dialekter, ligesom jeg ikke analyserer sociale netværk.

Det Nuuk-danske sprogfællesskab er, ligesom ethvert andet sprogfællesskab, sprogligt heterogen, men deler mønstre i den lingvistiske produktion og normer for evaluering af sprogbrug (Schilling, 2013:20). På trods af at betegnelsen 'Nuuk-dansk' kan lyde som en allerede eksisterende social gruppe alene baseret på postnummer, er der heller ikke tale om et sprogfællesskab, hvor medlemskab på forhånd er givet, tværtimod er det noget, der kontinuerligt vælges til af sprogbrugerne. Jeg anser sprogbrugernes identitet som nærmere flydende end fast og konstitueret løbende i praksisser nærmere end "static by-products of »social address«" (Schilling, 2013:24). Selvom de semantiske konsulenter, jeg taler med, er unge bosiddende i Nuuk (se afsnittet 2.2.2 *Semantiske konsultationer*), er de demografiske

kategorier altså ikke alene afgørende for, om sprogbrugere er en del af det Nuuk-danske sprogfællesskab. I stedet er det helt centralt, at sprogbrugerne har dansk tilknytning og grønlandsk solidaritet, dansk som et af deres primære sprog og er eventuelt også grønlandsktalende.

4.0 Naturord i det Nuuk-danske betydningsunivers

Analysen af de udvalgte Nuuk-danske naturord er inddelt i tre kapitler. I det første kapitel behandler jeg de årstidsbestemte naturord *midnatssol* og *vintermørke*. I analysens andet kapitel stiller jeg skarpt på landsskabsord og foreslår semantiske eksplikationer af de specifikke steder *isen* (herunder også det konkrete naturord *is*) og *havet*, samt det generiske landsskabsord *ffjeld*. I analysens sidste kapitel undersøger jeg Nuuk-danske ord for ikke-menneskelige landskabsbundne væsener, og her er ordbetydningen af *ffjeldgænger* den primære genstand. I analysen anvender jeg både kulturspecifikke og (nær)universelle semantiske molekyler. En del af de semantiske molekyler er allerede blevet eksplikeret af NSM-forskere, så når ordene optræder første gang, henviser jeg med en kommentar om deres oversættelighed til de foreslåede eksplikationer, som jeg har samlet i bilag 1.

4.1 Årstidsbestemte naturord

De årstidsbestemte naturord *midnatssol* og *vintermørke*, der henholdsvis forbindes med sommer og vinter, udgør analysens første kapitel. Udover at forbindes med en bestemt årstid, er det fælles for ordene, at de dækker over noget, der sker i en begrænset tidsperiode på et specifikt sted - uden mennesket som den udløsende faktor.

4.1.1 *Midnatssol*

I det Nuuk-danske betydningsunivers er *midnatssol* begrebsliggjort som et naturfænomen, der finder sted nogle steder i Grønland om sommeren. Når der er *midnatssol*, går solen ikke ned, men hænger i stedet lavt på himlen hele natten. Der er endnu ikke foreslået en semantisk template for årstidsbestemte naturord, men Wierzbicka og Goddard har udviklet en semantisk template for vejrverber ('rain', 'snow' etc.) (Wierzbicka & Goddard, 2016:241-242), der ligesom ordet *midnatssol* dækker over et sted- og tidsbundet fænomen, der ikke er forårsaget af menneskelig handling. En del komponenter i eksplikationen af *midnatssol* minder om komponenter i den semantiske template, ligesom ordet alene ved at tilhøre en anden ordklasse naturligvis også adskiller sig på centrale områder. Jeg vil derfor, når det bidrager til analysen

af *midnatssol*, løbende beskrive, hvordan ordet minder om og adskiller sig fra, hvordan vejrverber struktureres. Den semantiske template for vejrverber består af følgende elementer¹⁰:

- (1) LEKSIKOSYNTAKTISK RAMME
- (2) SITUATIONSSCENARIE
- (3) SUBJEKTIVT INDTRYK
- (4) POTENTIELT UDFALD

Den leksikosyntaktiske ramme er den vigtigste forskel på ordet *midnatssol* og et vejrverb som fx 'det sner'. Ordet *midnatssol* er nemlig et substantiv, og det er markeret i eksplikationens første linje med "noget". Den substantiviske ramme gør, at der er væsensforskelle på ord som *midnatssol* og vejrverber, men den leksikosyntaktiske ramme i den semantiske template for vejrverber afspejler samtidig en central betydningsdel, ordene deler. Som allerede nævnt dækker *midnatssol* nemlig også over et naturfænomen, der finder sted i en begrænset tidsperiode på et bestemt sted. De følgende linjer i komponent (a) minder derfor om den første komponent i den semantiske template for vejrverber, som lyder: "something is happening for some time in this place (at this time), not because people are doing something in this place" (Wierzbicka & Goddard, 2016:241). Men modsat den enslydende komponent for vejrverberne, handler *midnatssol* ikke om, at det sker "at this time". Herudover adskiller komponenten i eksplikationen af *midnatssol* sig ved at referere tilbage til "noget" på grund af den substantiviske ramme. Komponent (a) i eksplikationen er således udtrykt:

- a. noget
det er noget, der sker i et stykke tid på det her sted,
ikke fordi folk gør noget på det her sted

Herefter følger, som i den semantiske template for vejrverber, komponenten SITUATIONSSCENARIE, der indkapsler det fysiske ved situationen. Det er begrebsliggjort i den Nuuk-danske kognition, at *midnatssol* i global forstand er et sjældent naturfænomen, men

¹⁰Jeg har oversat komponenterne i den semantiske template. I Wierzbicka og Goddards (2016) version er de navngivet: (1) LEXICOSYNTACTIC FRAME, (2) SITUATION SCENARIO, (3) SUBJECTIVE IMPRESSION og (4) POTENTIAL OUTCOME (Wierzbicka & Goddard, 2016:241-242).

at det finder sted i 'Grønland', hvorfor landet er semantisk molekyle i eksplikationen¹¹. Det kan illustreres med følgende udsagn fra en af de semantiske konsulenter:

(1) *Det er endnu en fantastisk ting, vi har i Grønland.*

For at udsagnet om, at *midnatssol* er noget, der er i Grønland, skal være relevant, må det sluttes, at *midnatssol* opfattes som noget særligt, der kun kan opleves få steder, heriblandt Grønland. I eksempel (2) og (3) associeres ordet *midnatssol* på lignende vis med forskellige steder i Grønland:

(2) *Det er om sommeren. Det er for det meste nordpå, for der bliver det ikke mørkt. (...) Hvis man er vågen klokken fire, så ved man ikke, om det er klokken fire om dagen eller klokken fire om morgenen.*

(3) *Normalt går solen ned året rundt, men i det høje nord kan du se den, selvom uret siger midnat. (...) Det kan også opleves i en kort periode i Nuuk.*

Med "nordpå" og "i det høje nord" henvises der til den nordlige del af Grønland, imens Nuuk ligger i den sydvestlige del af Grønland. Denne forståelse af, at *midnatssol* er et sjældent naturfænomen, der finder sted forskellige steder i Grønland, er afspejlet i første linje i komponent (b). Derudover beskrives det på forskellig vis i eksempel (2) og (3), at naturfænomenet forekommer 'om natten'¹², og det er også væsentligt for ordets betydning, hvorfor det adverbielle udtryk er semantisk molekyle i eksplikationen. Som eksempel (2) også illustrerer, er det desuden centralt, at *midnatssol* indtræffer, når det er 'sommer'¹³, og derfor optræder årstiden ligeledes som semantisk molekyle. På den baggrund er de første linjer i komponent (b) eksplikeret:

¹¹Carsten Levisen (2019a) har foreslået semantiske eksplikationer af præpositionssætningerne 'i Grønland' og 'på Grønland' på baggrund af Danmark-dansk empiri. Han skriver: "It is shown that the two prepositions have come to stand for two different Danish attitudes towards Greenland, in short, the på-attitude, which emphasizes Greenland's 'Islandness', and the i-attitude, which emphasizes Greenland as a country among other countries" (Levisen, 2019a). Langt de fleste dansktalende i Nuuk, jeg har talt med, anvender præpositionen 'i', og uden at have undersøgt det nærmere er mit indtryk, at sprogbrugerne, ligesom Danmark-danske sprogbrugere, med præpositionen fremhæver Grønland som et land blandt andre lande og positionerer sig som fortalere for Grønlands bevægelse mod selvstændighed. Jeg anvender derfor præpositionssætningen 'i Grønland' (Se Levisens eksplikation og det tilhørende kulturelle script, der reflekterer *i-attituden*, i bilag 1).

¹²Goddard (2018a) har eksplikeret den engelske ækvivalent 'at night' og argumenteret for, at udtrykket er et universelt semantisk molekyle (se eksplikationen i bilag 1).

¹³Det er uden for specialets afgrænsning at afdække betydningen af det Nuuk-danske ord 'sommer', men det er min forventning, at betydningen vil adskille sig fra den Danmark-danske ækvivalent, selvom ordene på overfladen er identiske. Det skyldes bl.a., at man i Grønland ofte anvender et todelt system (sommer og vinter), imens man i Danmark almindeligvis inddeler året i fire årstider (forår, sommer, vinter og efterår). Min hypotese er med andre ord, at 'sommer' er et kulturspecifikt molekyle i det Nuuk-danske betydningsunivers.

- b. noget som det her sker ikke på mange steder, det sker på steder i Grønland
noget som det her sker om natten på de her steder, når det er sommer de her steder

Herefter følger en uddybning af situationens fysiske karakter, hvorfor 'solen' introduceres som semantisk molekyle¹⁴. Som anden linje i Goddards eksplikation af det universelle molekyle anskueliggør, er solen almindeligvis på himlen i løbet af dagen: "many people in many places can often see this something in the sky [m] during the day [m]" (Goddard, 2018a:144). På tilsvarende vis er det en nøgletanke i betydningen af 'om natten', at folk ikke kan se ting godt i noget tid ("people can't see things well for some time" (Goddard, 2018a:143)). Solen associeres altså med dagen, ligesom natten forbindes med mørke. Derfor er det ekstraordinært ved *midnatssol*, at solen er fremme på himlen, selvom det er nat:

(4) *Midnatssol* er en generel betegnelse for, at man kan se solen om natten, men det stammer fra det her med, at man kan se solen ved midnat. **Du ved det burde være nat, men man kan se solen.**

(5) ***Midnatssol er om natten, hvor der er sol.*** Det er hele natten, ikke kun klokken 12, man taler om det.

Solen er mod forventningen på himlen om natten, og dette overraskende særtræk ved *midnatssol* er grundlæggende for, hvordan naturfænomenet begrebsliggøres. Følgelig er 'himlen'¹⁵ også semantisk molekyle i eksplikationen, og ligesom med 'om natten' og 'sol' er der tale om et molekyle, som sandsynligvis findes på alle eller i hvert fald de fleste sprog (Goddard, 2018a:127). I eksplikationen udtrykkes det atypiske ved *midnatssol* ved at fravige fra den almindelige modstilling mellem sol og nat: "solen er på himlen om natten".

Dernæst følger komponenten (c), der ligesom i den semantiske template for vejrverber, indeholder den menneskelige oplevelse af vejr-fænomenet, hvorfor den indledes "når folk ser det her, kan de ofte tænke sådan her om det". Selvom det, som afspejlet i komponent (b), er en del af betydningen af *midnatssol*, at ordet anvendes om et naturfænomen, der finder sted om natten, rækker den menneskelige oplevelse af fænomenet ud over natten; folk oplever, at

¹⁴Goddard (2018a) har beskrevet 'sun' som universel semantisk molekyle og foreslået en eksplikation, som dækker samme betydning, som jeg anvender med molekylet 'sol' i eksplikationen af *midnatssol* (se eksplikationen i bilag 1).

¹⁵Goddard (2018a) har beskrevet 'sky' som en af de mest fundamentale semantiske molekyler, der relaterer sig til miljøet, og foreslået en eksplikation af ordbetydningen (se eksplikationen i bilag 1).

solen i en periode aldrig går ned - den er til stede dag og nat. To af de semantiske konsulenter siger eksempelvis:

(6) *Det er sommerdag døgnet rundt.*

(7) *Der er mange dage, hvor det ikke bliver mørkt.*

I eksplikationen er denne forståelse reflekteret med sætningen: “solen er her meget længe, den er her om dagen, den er her om natten” (Se bilag 1 for Goddards (2018a) eksplikation af det universelle molekyle ‘during the day’). Herudover er det en del af den emiske betydning, at folk har en fælles oplevelse af *midnatssolen* som lun. Det kan blandt andet illustreres med følgende uddrag fra Niviaq Korneliussens roman *Blomsterdalen*:

(8) *Sidste sommer var du som midnatssolen, **lun**, nu er du ligesom CO₂, du ødelægger mine hjerneceller, mine små mikroorganismer, du er trængt gennem min hud, har slebet mig til nøgenhed.*

(Korneliussen, 2020:256-257).

Ordet *midnatssol* adskiller sig fra socialitetsbegreber som ‘family’ og ‘team’ (Wierzbicka & Goddard, under udgivelse), der i højere grad er sociale i deres betydning, men et socialt aspekt er alligevel kondenseret i naturfænomenet. Ligesom Goddard (2020) har vist, at ‘we’¹⁶ er et vigtigt molekyle i eksplikationer af stedbaserede begreber som ‘country’ og ‘nation’, er det netop det stedsafgrænsede træk ved *midnatssol*, der medfører, at folk potentielt kan anlægge et vi-perspektiv. *Midnatssol* er nemlig et naturfænomen, der påvirker de mennesker, der er på det sted, hvor fænomenet indtræffer, og *midnatssolen* som en fælles og samtidig i global forstand sjældent erfaring skaber derfor et potentielt ‘vi’ mellem de mennesker, der oplever fænomenet. Det er altså en del af begrebsliggørelsen, at folk kan tænke, at de mennesker, som er på et sted, hvor der er *midnatssol*, kan have en fælles oplevelse af den milde varme fra solen. På samme måde kan folk tænke, at de mennesker, der er på det sted, hvor *midnatssolen* indtræffer, kan dele en oplevelse af på nogle tidspunkter ikke at kunne se, fordi solen hænger lavt på himlen og blænder. Det kan blandt andet understøttes med følgende udsagn:

¹⁶ Brugen af ‘we’ som semantisk molekyle er en nylig udvikling i NSM-teorien (Wierzbicka & Goddard, 2021). Wierzbicka og Goddard har beskrevet pronomenet som et vigtig semantisk molekyle i socialitetsbegreber og et universelt element i menneskelig kognition (se eksplikationen i bilag 1). De skriver: “(...) ‘we’ is not simply or merely a universal of human language, but it is also a universal of human cognition: more specifically, a universal of human social cognition” (Wierzbicka & Goddard, 2021:13).

(9) *den er så lav, den ligger så lavt, at det bare rammer øjnene, men ikke så stærkt, som vi har om dagen. Men sådan på en mild måde.*

Når “lavt” anvendes om solens placering på himlen, vidner det om, at solens placering opfattes i relation til jordoverfladen. Det kan forklares med, at solen ser ud til at bevæge sig tættere på jordoverfladen, som solen går ned, når man har blikket rettet mod en horisont. Ved *midnatssol* går solen ikke ned, men den er lavt på himlen, tæt på jorden.

På den baggrund er de semantiske molekyler ‘varmt’¹⁷, ‘vi’ og ‘jorden’¹⁸ integrerede i ordets betydning. Samlet lyder komponent (c):

c. når folk ser det her, kan de ofte tænke sådan her om det:

“solen er her meget længe, den er her om dagen, den er her om natten
på grund af solen kan vi føle noget lidt varmt på vores kroppe
fordi solen er tæt på jorden, kan vi på nogle tidspunkter ikke se”

Den næste komponent i den semantiske template for vejrverber er navngivet POTENTIELT UDFALD, og her anvendes komponenten fx til at udtrykke, at det potentielle udfald af ‘det sneer’ er, at der efterfølgende kan være sne på jorden. Denne komponent er ikke en del af de årstidsbestemte vejrverber. I stedet beskriver den følgende komponent, hvordan fænomenet kan påvirke folk. I tilfældet med *midnatssol* forbindes ordet med positive følelser, hvilket kan eksemplificeres med følgende udsagn fra de semantiske konsultationer:

(10) *Det er der, man er overdrevet glad, fordi man får så meget vitamin og energi. Man tænker meget på fest og farver, børn, der leger. Unge, der hygger sig og familier, der snakker sammen. Man sætter det i et bedre perspektiv, fordi det er en god ting, at der er sol, og man bliver glad af det.*

(11) *Ens døgnrytme eller krop, ens krop, er jo også vant til det der med dag og nat, vi har, når det bliver mørkt, så forbereder kroppen sig til at gå i seng, men når der er midnatssol eller sommarsol, eller hvad vi skal kalde det, der har man også meget mere energi om natten, det er ret sjovt.*

Hvis *midnatssolen* indtræffer, kan de folk, der er på stedet, hvor det sker, blive meget glade og få energi (“føle noget meget godt i deres kroppe”) til at gøre mere, end de plejer (“gøre mange ting længe”).

¹⁷ Wierzbicka og Goddard (2007) har arbejdet med fysiske kvaliteter fra et tværspørgligt perspektiv og i den forbindelse foreslået en eksplikation af *hot* (se eksplikationen i bilag 1).

¹⁸ Goddard har beskrevet ‘ground’ som en universel og en af de vigtigste semantiske molekyler, der relaterer sig til det fysiske miljø (Goddard, 2010:137). Se Goddards eksplikation af ‘ground’ i bilag 1.

Samlet fører ovenstående betydningsanalyse til følgende eksplikation:

[A] En semantisk eksplikation af midnatssol

- a. noget
det er noget, der sker i et stykke tid på det her sted,
ikke fordi folk gør noget på det her sted
- b. noget som det her sker ikke på mange steder, det sker på steder i Grønland
noget som det her sker om natten på de her steder, når det er sommer de her steder
når det her sker på et sted, er det altid sådan:
- solen er på himlen om natten
- c. når folk ser det her, kan de ofte tænke sådan her om det:
“solen er her meget længe, den er her om dagen, den er her om natten
på grund af solen kan vi føle noget lidt varmt på vores kroppe
fordi solen er tæt på jorden, kan vi på nogle tidspunkter ikke se”
- d. hvis det sker sådan her på et sted, kan mange mennesker på det her sted føle noget
meget godt i deres kroppe, når det er sådan, kan de her mennesker gøre mange ting
længe

Følgende molekyler anvendes i eksplikationen: ‘Grønland’ [m], ‘om natten’ [m], ‘om dagen’ [m], ‘sommer’ [m], ‘solen’ [m], ‘himlen’ [m], ‘varm’ [m], ‘vi’ [m] og ‘jorden’ [m].

4.1.2 Vintermørke

Vintermørke begrebsliggøres som vinterens modstykke til sommerens *midnatssol*. Ordet *vintermørke* dækker, ligesom *midnatssol*, over et årstidsbestemt naturfænomen, men hvor *midnatssol* knytter sig til sommeren, forbindes *vintermørke*, som navnet antyder, til vinteren. Når der er *vintermørke* et sted, viser solen sig i lang tid ikke, og derfor opleves det som om, at der er mørkt hele tiden. Som med ordet *midnatssol* er *vintermørke* således et sted- og tidsbundet fænomen, der ikke er forårsaget af menneskelig handling. Eksplikationen af *vintermørke* har derfor også enslydende elementer med komponenter i Wierzbicka og Goddards (2016) semantiske template for vejrverber. De relaterede elementer, der knytter sig til *vintermørke*, er overensstemmende med dem, jeg har beskrevet i analysen af *midnatssol*. Her vil jeg derfor i stedet løbende redegøre for, hvordan betydningen af *vintermørke* på centrale områder ligner og adskiller sig fra *midnatssol*.

Ordet *vintermørke* er et substantiv, som anvendes om et tids- og stedsbegrænset naturfænomen. Komponent (a) minder derfor om den leksikosyntaktiske ramme i eksplikationen af *midnatssol*:

- a. noget
det er noget, der sker i et **langt** stykke tid på det her sted,
ikke fordi folk gør noget på det her sted

Komponenten adskiller sig dog fra komponenten i *midnatssol* ved tilføjelsen “langt”. Hvor ordet *midnatssol* dækker over, at solen er oppe om natten og derfor begrænser sig til noget, der kan finde sted halvdelen af døgnet, anvendes *vintermørke* nemlig om en mørk periode, som strækker sig over dag og nat i længere tid - fx flere måneder:

- (12) *Det er så mørkt. Der er lys i tre timer, og så bliver det mørkt igen. Vintermørke ja, der er det konstant mørkt, især nordpå, her er der cirka tre timer. Fra november cirka til ... Jeg tror, at det er mørkest i januar til nu¹⁹.*

Med den næste komponent, der dækker SITUATIONSSCENARIET, er det fysiske ved situationen skildret. Modsat *midnatssol* er det ikke en del af den emiske betydning af *vintermørke*, at det på globalt plan er et sjældent naturfænomen, hvorfor linjen “noget som det her sker ikke på mange steder” ikke optræder i eksplikationen. Men overensstemmende med *midnatssol* associeres *vintermørke* med forskellige steder i ‘Grønland’, hvorfor landet også er semantisk molekyle i denne eksplikation. Det kan illustreres med følgende udsagn:

- (13) *Det kommer an på, om man er nord eller syd. Hvis man er **oppe i norden**, kan det være 5-6 måneder, hvor man ikke ser solen. Her i **Nuuk** ser man den ikke i 3-4 måneder.*

I det prototypiske udsagn henvises der til den nordlige og sydlige del af Grønland, ligesom Nuuk nævnes. Forståelsen af, at *vintermørke* finder sted i Grønland, har jeg artikuleret:

- b. noget som det her sker på steder i Grønland

Som allerede nævnt anvendes ordet *vintermørke* om det langstrakte mørke i løbet af ‘vinteren’, hvorfor årstiden er central for ordets betydning og derfor semantisk molekyle i eksplikationen²⁰. Følgende udsagn illustrerer, at årstiden anses som en væsentlig omstændighed for naturfænomenet:

¹⁹ Semantisk konsultation d. 29. marts 2022.

²⁰ Som med det Nuuk-danske ord *sommer* er det uden for specialets afgrænsning at afdække betydningen af *vinter*. Men min forventning er, at ordet *vinter* ligeledes adskiller sig fra den Danmark-danske ækvivalent og er et kulturspecifikt molekyle i det Nuuk-danske betydningsunivers.

- (14) *Her i Grønland bliver det jo rigtig mørkt i løbet af vinteren. Man får ikke solstråler, man ser ikke solen i flere måneder.*

I eksplikationen af *midnatssol* lyder den tilsvarende komponent: “noget som det her sker om natten på de her steder, når det er sommer de her steder”, men da *vintermørke* ikke begrænser sig til halvdelen af døgnet, er det adverbielle udtryk udeladt, og den tilsvarende komponent lyder i stedet: “noget som det her sker på de her steder, når det er vinter de her steder”. Eksempel (14) vidner derudover om, at det er essentielt for *vintermørke*, at solen i lang tid ikke er fremme. Som nævnt anvendes *vintermørke* om en længere periode med mørke, og derfor indledes den næste linje i komponent (b) med “i lang tid”. *Midnatssol* kan man opleve på en enkelt nat, imens man først kan tale om *vintermørke*, når man har oplevet mørket strække sig over længere tid. Af samme årsag vil en sætning som “vi har haft meget vintermørke i dag” skurre i ørerne på Nuuk-danske sprogbrugere, hvorimod sætningen “vi har haft en lang periode med vintermørke i år” ikke umiddelbart vil fremkalde rynkede bryn. Selvom ordet *vintermørke* anvendes om en længere periode, er det særlige ved naturfænomenet, at ‘solen’ ikke er fremme i løbet af dagen, hvorfor både ‘solen’ og ‘om dagen’ introduceres som semantiske molekyler i komponent (b). De sidste linjer i komponent (b) lyder:

når det her sker på et sted, er det altid sådan:
- i lang tid er solen her ikke om dagen

I Goddards eksplikation af ‘sun’ figurerer ‘during the day’ som semantisk molekyle, og i eksplikationen af ‘during the day’ optræder linjen “people can see things well for some time” (Goddard, 2018a:143-144). Solen associeres med dagen, ligesom dagen forbindes med lys. Ved at dække over, at solen i en lang periode ikke kommer frem i løbet af dagen, afviger *vintermørke* derfor fra normalen, og det er netop dette usædvanlige, iøjnefaldende træk, som etablerer det som et naturfænomen. I komponent (b) virker modstillingen mellem ‘dagen’ og den fraværende ‘sol’ på samme måde som modstillingen mellem ‘natten’ og den nærværende ‘sol’ i eksplikationen af *midnatssol*.

Den næste komponent (c) afspejler den menneskelige oplevelse af *vintermørke*. Selvom flere beskriver, at der er et par timer med lys, når der er *vintermørke*, fortæller de også på forskellig vis, at det hele tiden er mørkt. Her er to udsagn fra samme semantiske konsultation:

(15) *Der er 3-4 timer, hvor det er lyst. Men det er ikke solstråler-lyst, det er bare, at her er lidt lyst om dagen, så det er nat næsten døgnnet rundt.*

(16) *Hvis man er oppe i norden, kan det være 5-6 måneder, hvor man ikke ser solen, her i Nuuk ser man den ikke i 3-4 måneder. Så der er **mørkt hele tiden**, man mangler de D-vitaminer, man får.*

Samme umiddelbare modsætning kommer også til udtryk i eksempel (12) med ordene “Der er **lys i tre timer**, og så bliver det mørkt igen. Vintermørke ja, der er det **konstant mørkt**”. Uoverensstemmelsen mellem at opfatte *vintermørket* som uafbrudt mørke og mørke afbrudt af et par timers lys er dog kun på overfladen. De to dele indfanger nemlig henholdsvis, hvordan naturfænomenet kan opleves, og hvordan Nuuk-danske sprogbrugere mere nøgternt forstår *vintermørket*. Selvom de Nuuk-danske sprogbrugere reelt ikke forstår mørket som konstant, er det i komponent (c) således eksplikeret, at *vintermørke* kan opleves som sådan. På den baggrund er ‘mørkt’ semantisk molekyle i eksplikationen. Komponenten (c) lyder:

c. når folk ser det her, kan de ofte tænke sådan her om det:
“her er hele tiden mørkt”

Modsat eksplikationen af *midnatssol* indeholder ordet *vintermørke* ikke et vi-perspektiv. *Vintermørke* er også et stedsafgrænset naturfænomen, der påvirker de mennesker, der er på det sted, hvor fænomenet indtræffer, men som tidligere nævnt begrebsliggøres det, modsat *midnatssol*, ikke som et sjældent fænomen. *Vintermørke* virker altså ikke på samme måde til potentielt at etablere et særligt fællesskab af en gruppe mennesker, der deler en speciel oplevelse på det her sted. Herudover kan forskellen på de årstidsbestemte naturfænomeners beskaffenhed muligvis også spille en rolle. Som vi så med *midnatssol* er det kondenseret i ordet, at fænomenet skaber glæde og energi med “børn, der leger, unge, der hygger sig og familier, der snakker sammen” (eksempel (10)). Det virker altså til, at den måde, folk påvirkes af naturfænomenet, kan have en fællesskabsrealiserende effekt og derved forstærke vi-perspektivet i *midnatssol*. Omvendt forbindes ordet *vintermørke* med negative og endda depressive følelser, hvilket må antages ikke at være fordrende for en fællesskabsfølelse. Dette kan illustreres med følgende udsagn:

(17) *Det er jo, når der er vintermørke, at der faktisk er mange, der får vinterdepressioner(...) når der er vinter, så er det **svært at samle sig selv op for mange**, selvom man ikke har vinterdepression.*

(18) *Vintermørke er den slemme **depressionstid**, hvor der næsten ikke er noget lys.*

(19) *Man mangler **D-vitamin**. (...) Mange kan blive **trætte og depressive**.*

De (meget) negative følelser er reflekteret i komponent (d) i eksplikationen. Ligesom med eksplikationen af *midnatssol* handler komponenten om, hvordan *vintermørket* kan påvirke folk. En del mennesker får det mentalt dårligt, og nogle får depressioner. De negative følelser gør, at folk ikke har energi til at gøre det, de plejer ("svært at samle sig"). Alting bliver mere besværligt og tager længere tid. Den ellers delte erfaring udmønter sig ikke i fællesskabsrealiserende, positive tilskrivelser i ordets betydning, men derimod individualiserede, negative følelser, der griber ind i ord som depression.

I sin helhed fører ovenstående til følgende eksplikation af *vintermørke*:

[B] En semantisk eksplikation af *vintermørke*

- a. noget
det er noget, der sker i et langt stykke tid på det her sted,
ikke fordi folk gør noget på det her sted
- b. noget som det her sker på steder i Grønland
noget som det her sker på de her steder, når det er vinter de her steder
når det her sker på et sted, er det altid sådan:
- i lang tid er solen her ikke om dagen
- c. når folk ser det her, kan de ofte tænke sådan her om det:
"her er hele tiden mørkt"
- d. hvis det sker sådan her på et sted, kan folk på det her sted føle noget dårligt, nogle kan føle noget meget dårligt, når det er sådan, kan de her folk ikke gøre ting som de kan på andre tidspunkter, nu kan de gøre få ting på lang tid

Følgende semantiske molekyler anvendes i eksplikationen: 'Grønland' [m], 'vinter' [m], 'solen' [m], 'om dagen' [m] og 'mørkt' [m].

4.1.3 Om Nuuk-danske årstidsbestemte naturord

De årstidsbestemte ord *midnatssol* og *vintermørke* begrebsliggøres som naturfænomener, der forbindes med Grønland. Herudover er det fælles for ordene, at de anvendes til at udpege det atypiske i det omgivende miljø - det, der ikke er, som det plejer - og for begge ord gælder det, at det er solens fravær eller fremtræden, der opleves som usædvanlig. De Nuuk-danske årstidsbestemte naturord baserer sig desuden på *midnatssol* og *vintermørke* som et begrebspar med indbyrdes modsætninger. Udover den åbenlyse forskel, at *midnatssolen* forbindes med

sommeren, imens *vintermørke* kobles sammen med vinteren, er der også kondenseret vidt forskellige følelser og erfaringer i ordene. Hvor *midnatssol* kan fremkalde meget positive følelser, et højt energiniveau og være fællesskabsrealiserende, kan *vintermørket* afføde en følelse af at mangle sin sædvanlige energi og befinde sig i en depressiv sindsstemning.

4.2 Landskabsord

Dette kapitel undersøger betydningen af landskabsordene *isen*, *havet* og *ffjeld*. I første afsnit behandler jeg ordet *isen*, som i det Nuuk-danske betydningsunivers anvendes om et specifikt sted, der udgør størstedelen af Grønlands areal. I det næste afsnit udfolder jeg betydningen af ordet *havet*, der på tilsvarende måde anvendes i ordets bestemte form, når de Nuuk-danske semantiske konsulenter taler om stedet med saltvand, der dækker store dele af Jorden. I kapitlets sidste afsnit analyserer jeg betydningen for det eleverede landskabsord *ffjeld*, der modsat *isen* og *havet* i løbet af de semantiske konsultationer omtales i både ubestemt, bestemt og flertalsform. Ordene *isen* og *havet* dækker nemlig hver især over ét bestemt sted, imens ordet *ffjeld* anvendes generisk.

4.2.1 Isen

I det Nuuk-danske betydningsunivers går *is* fra at være et konkret naturfænomen til at være et specifikt sted, når den efterstillede bestemte artikel ‘-en’ hæftes på. På baggrund af mine analyser af begge ord anvender jeg ordet *is* som semantisk molekyle i eksplikationen af *isen*, da den morfologiske afledning også afspejler den semantiske relation mellem ordene. For at afdække betydningen af landskabsordet vil jeg derfor først eksplikere ordet *is* og efterfølgende vende tilbage til *isen* som et specifikt sted.

Ordet *is* dækker over vand, der er blevet så koldt, at det er blevet hårdt. Det begrebsliggøres altså som et konkret naturfænomen, hvorfor eksplikationen indledes af den substantiviske ramme “noget” i komponent (a). Karakteristikken af *is* som noget ‘koldt’²¹ og ‘hårdt’²² er essentiel for, hvordan fænomenet opfattes, og de fysiske kvaliteter er derfor semantiske molekyler i eksplikationens komponent (b): “det er koldt, det er hårdt”. Den næste

²¹Wierzbicka og Goddard (2007) har skrevet om den engelske ækvivalent ‘cold’ og eksplikeret udtrykket “This thing (e.g. water, milk) is cold” (Goddard & Wierzbicka, 2007:773). Se eksplikationen i bilag 1.

²²Det semantiske molekyle anses på nuværende tidspunkt som universel (Goddard, 2018a: 128). Wierzbicka og Goddard (2007) har beskrevet den engelske ækvivalent ‘hard’ og foreslået en eksplikation af “This thing is hard” (Wierzbicka & Goddard, 2007:782-783). Eksplikationen kan ses i bilag 1.

komponent indfanger, at *is* er vand i en anden form. Denne forståelse kommer til udtryk under de semantiske konsultationer med blandt andet følgende udsagn:

(20) *Sådan er det med vand, der er udenfor, det bliver så koldt, så fryser det til is.*

(21) *Når vand eller sne fryses, når der kommer så mange minusgrader, at det bliver til is.*

På den baggrund er ‘vand’²³ semantisk molekyle i eksplikationen. Men som (20) og (21) vidner om, opfattes *is* ikke blot som vand i en anden form. Der er nemlig også et tidsaspekt indeholdt i ordets betydning, hvilket jeg har artikulert således i komponenten (c):

c. på et tidspunkt **før** det var sådan her, var det vand

Herefter følger komponenten (d), hvormed den potentielle omdannelsesproces mellem vand og *is* er udtrykt. Vand fryser til *is*, når det er koldt, men hvis det ikke længere er koldt, bliver *is* igen til vand. *Is* opfattes altså som betinget af kulde, og i komponent (d) er det udtrykt:

d. når det er koldt et sted, vil vand efter et stykke tid være det her
hvis det på et tidspunkt ikke er koldt mere på det her sted, vil det efter et stykke tid ikke være som nu, det vil være som før, det var sådan her, det vil være vand

Den sidste komponent reflekterer det visuelle indtryk af *is* og kan belyses med følgende beskrivelser:

(22) *Is kan være gennemsigtigt*

(23) *Blå is er mere gennemsigtigt.*

(24) *Det skifter farve alt efter, hvor meget luft, der er i. Så når alt luften er skubbet ud, så bliver det helt blå, og jo mere luft der er i, jo lysere bliver det, til det bare er helt gennemsigtigt.*

I komponent (e) er det udtrykt, at *is* kan skifte farve og nogle gange visuelt opfattes som gennemsigtigt (“folk [kan] se på den anden side af det her, når de ser på det”) og andre gange registreres som at have forskellige nuancer af ‘blå’ (det her [kan] være blå, det kan være

²³Goddard (2018a) har foreslået en eksplikation af ‘water’ og beskrevet molekylet som et af de mest basale og produktive engelske molekyler (Goddard, 2018a:137). Se eksplikationen i bilag 1.

lyseblåt). På den baggrund er de Nuuk-danske semantiske molekyler ‘blåt’ og ‘lyseblåt’ indlejret i ordets betydning og anvendt i eksplikationen²⁴.

Samlet fører betydningsanalysen af *is* til følgende eksplikation, som indeholder de semantiske molekyler ‘koldt’ [m], ‘hårdt’ [m], ‘vand’ [m], ‘blåt’ [m] og ‘lyseblåt’ [m]:

[D] En semantisk eksplikation af *is*

- a. noget
- b. det er koldt, det er hårdt
- c. på et tidspunkt før det var sådan her, var det vand
- d. når det er koldt et sted, vil vand efter et stykke tid være det her
hvis det på et tidspunkt ikke er koldt mere på det her sted, vil det efter et stykke tid ikke være som nu, det vil være som før, det var sådan her, det vil være vand
- e. på nogle tidspunkter på nogle steder kan folk se på den anden side af det her, når de ser på det
på nogle andre tidspunkter på nogle andre steder kan det her være blåt, det kan være lyseblåt

Med eksplikationen af ordet *is* kan vi nu komme nærmere betydningen af landskabsordet *isen*. Ordet *isen* dækker som nævnt over et specifikt sted og på linje med Bromheads (2018) eksplikationer af hav- og landskabstermer lyder komponent (a) i eksplikationen derfor “én slags sted”. Herudover er det centralt, at *isen* er et stort sted, som dækker meget af Grønlands areal. Denne begrebsliggørelse kommer blandt andet til udtryk, da flere af de semantiske konsulenter nævner *indlandsisen*, når jeg spørger ind til betydningen af *is*, og den kan også aflæses af følgende beskrivelse fra en af konsultationerne:

(25) *Jeg synes, at halvdelen af vores liv handler om isen (...) den store is.*

‘Grønland’ er central i ordets betydning, og ligesom i eksplikationerne af de årstidsbestemte naturord er landet derfor et semantisk molekyle i eksplikationen af *isen*. Med komponent (b) er det afspejlet, at *isen* dækker store dele af Grønland, og med komponent (c) er selve *isens* enorme størrelse reflekteret:

- b. det her sted er en meget stor del af Grønland
- c. mange dele af det her sted er meget langt fra mange andre dele af det her sted

²⁴Levisen (2019b) har eksplikeret betydningen af de Danmark-danske ord ‘blå’ og ‘lyseblå’ (Levisen, 2019b:107-108). Jeg har ikke undersøgt, om ordene adskiller sig fra de formelt set identiske Nuuk-danske ord, men min forventning er, at de Nuuk-danske ords betydninger er overensstemmende eller tæt på overensstemmende med de Danmark-danske. Se Levisens eksplikationer i bilag 1.

Den næste komponent rummer *isens* fysiske kvalitet, og det er i denne komponent, at *is* anvendes som semantisk molekyle. Som beskrivelsen “den store is” illustrerer, begrebsliggøres det specifikke sted *isen* gennem det konkrete naturord *is*. Samme forståelse kommer mere eksplicit til udtryk i følgende ordforklaring:

(26) *Isen, indlandsisen, er en af de største masser af is.*

Udsagnet vidner om, at det er en del af betydningen af landskabsordet, at hele stedet udgøres af *is*, og i eksplikationen er dette udtrykt i komponent (d):

d. der er is på alle dele af det her sted

Gennem det semantiske molekyle er derfor indeholdt i eksplikationen, at *isen* er lavet af noget meget koldt og meget hårdt, som kan smelte, hvis det på et tidspunkt ikke længere er koldt nok. Dertil er det en del af betydningen af ordet *isen*, at der ikke lever mennesker på stedet. En af de semantiske konsulenter siger:

(27) *vi lever lige ved siden af isen*

Der lever mennesker “ved siden af” *isen*, men selve *isen* opfattes ikke som et sted, hvor mennesker bor. I eksplikationen har jeg valgt at reflektere dette således:

e. der lever ikke folk på det her sted

Der bor altså ikke mennesker på *isen*, men til gengæld lever der mange dyr, og derfor går nogle mennesker på fangst på *isen*. På den baggrund er de Nuuk-danske ord ‘dyr’²⁵ og ‘fange’²⁶ semantiske molekyler i eksplikationen. Komponent (f) lyder:

f. der lever mange dyr på det her sted
nogle mennesker kan fange de her dyr

²⁵Goddard (2018b) har foreslået en eksplikation af ‘animals’, men det engelske ord er ikke direkte oversætteligt til det (Nuuk-)danske ord ‘dyr’. Eksplikationen af ‘animals’ indeholder nemlig en række sammenligninger med mennesker (fx “their bodies are like people’s bodies, not like the bodies of creatures [m] of many other kinds” (Goddard, 2018b:546)). Det samme vil formodentlig ikke gøre sig gældende i en eksplikation af ‘dyr’, da ordet også anvendes om væsener som fisk og fugle, der på engelsk ikke falder ind under ‘animals’-kategorien.

²⁶Det er uden for specialets afgrænsning at foreslå en eksplikation af det Nuuk-danske verbum ‘fange’, men for at undgå cirkularitet ved at anvende ordet som semantisk molekyle i eksplikationen af *isen* har jeg alligevel set lidt nærmere på dets betydning. Verbet ‘fange’ anvendes om at opspore og nedlægge både land- og havpattedyr, og ordet virker derfor til at centrere sig om selve handlingen og ikke have integreret i dets betydning, hvor opsporingen og nedlæggelsen finder sted (fx *isen*). Her ser det altså ud til, at ‘fange’ adskiller sig fra verberne ‘jage’ og ‘fiske’, der i højere grad har steder inkorporeret i deres betydning.

Den sidste komponent (g) reflekterer en begrebsliggørelse af *isen* som et sted at transportere sig rundt mellem steder. De Nuuk-danske sprogbrugere, jeg har talt med, har nævnt, at man kan transportere sig på “snescootere” og “hundeslæde” på *isen*, hvilket jeg har eksplikeret: “på det her sted kan folk bevæge sig på én slags ting (fx snescooter, hundeslæde) til mange steder”.

Ovenstående betydningsanalyse kan samles til følgende eksplikation:

[D] En semantisk eksplikation af *isen*

- a. én slags sted
- b. det her sted er en meget stor del af Grønland
- c. mange dele af det her sted er meget langt fra mange andre dele af det her sted
- d. der er is på alle dele af det her sted
- e. der lever ikke folk på det her sted
- f. der lever mange dyr på det her sted
nogle mennesker kan fange de her dyr
- g. på det her sted kan folk bevæge sig på én slags ting (fx snescooter, hundeslæde) til mange steder

I eksplikationen optræder de semantiske molekyler ‘Grønland’ [m], ‘dyr’ [m], ‘fange’ [m] og ‘is’ [m].

4.2.2 Havet

I sin bog *Landscape and Culture - Cross-Linguistic Perspectives* skriver Bromhead (2018) kapitlet *Semantics by ‘the sea’*, hvori hun med NSM behandler ‘seascape terms’ fra britisk engelsk og australsk engelsk (Bromhead, 2018:83-113). Med reference til personlig kommunikation med Levisen skriver hun blandt andet, at engelsk både har ‘sea’ og ‘ocean’ til at tale om saltvand, der dækker det meste af Jorden, imens man på dansk ikke har samme distinktion, men anvender det ene udtryk *hav* (Bromhead, 2018:91-92). Bromhead nævner dog også ‘verdenshav’²⁷ og oversætter til det engelske ‘ocean’ med en bemærkning om, at der på engelsk også er de tællelige substantiver ‘*a sea*’ og ‘*an ocean*’:

Defined broadly, *an ocean* is a continuous very large body of water, and geographers recognize that there are six ‘oceans’. *A sea*, on the other hand, is a smaller body of water, partially enclosed by land, most of which are within an ‘ocean’.

²⁷På dansk findes også ordet ‘ocean’, som ifølge Den Danske Ordbog deler betydning med verdenshav: “Stort, sammenhængende havområde omsluttet af flere kontinenter traditionelt brugt om Atlanterhavet, Stillehavet og Det Indiske Ocean, tidligere også Det Nordlige Ishav og Det Sydlige Ishav” (Den Danske Ordbog, 2022).

(Bromhead, 2018:92).

Men i sin diskussion af ‘seascape terms’ begrænser Bromhead sig til ‘the sea’ og ‘the ocean’, som modsat ‘a sea’ og ‘an ocean’ er grænseløse udtryk (Bromhead, 2018:92). På samme måde har jeg valgt det Nuuk-danske havord *havet* som genstanden i min analyse, da ordet virker mest nærværende for sprogbrugerne²⁸. I mit arbejde med betydningen af *havet* har ordet vist sig at være tættest på ‘the sea’ og endda have identiske komponenter. Men herudover adskiller ordene sig på vigtige områder i de enkelte komponenter, og *havet* indeholder også helt nye betydningsdele og elementer, som ikke er kondenseret i ‘the sea’, men i højere grad minder om komponenter i ‘the ocean’. Med udgangspunkt i Bromheads eksplikationer af ‘the sea’ og ‘the ocean’ vil jeg derfor løbende i analysen beskrive både ligheder og forskellene på ordenes betydninger.

Havet er et landskabsord, og derfor er den leksikosyntaktiske ramme i komponent (a), ligesom i eksplikationen af *isen*, udtrykt “én slags sted”. Den følgende komponent (b) afspejler havets enorme størrelse og vidtstrakte beskaffenhed:

b. mange dele af det her sted er meget langt fra mange andre dele af det her sted

Komponenten er næsten identisk med (b) i ‘the sea’, men jeg har tilføjet “meget”, da havet beskrives som “uendeligt”, “kæmpe stort” og “større end man måske lige selv kan forestille sig” under de semantiske konsultationer. I Bromheads eksplikation af ‘the ocean’ lyder komponent (b): “many parts of this place are very far from places where people can live” (Bromhead, 2018:94). Men *havet* adskiller sig ved både at være enormt stort og samtidig ikke opfattes som om, at der er dele af det, der er langt fra, hvor mennesker bor. Med andre ord er betydningen et sted mellem den tilsvarende komponent i ‘the sea’ og ‘the ocean’. Den næste komponent (c), der er sammenfaldende med ordbetydningen af både ‘the sea’ og ‘the ocean’, indfanger *havets* enorme vandmasse:

c. der er meget vand i alle dele af det her sted

Her optræder det universelle molekyle ‘vand’ altså for første gang i eksplikationen. Med den følgende komponent (d) artikuleres *havets* dybe, og her anvendes ‘bunden’ som semantisk molekyle. Opfattelsen af *havet* som dybt kan illustreres med eksempel (22):

²⁸Selv når jeg i de semantiske konsultationer har spurgt til betydningen af *hav*, har deltagerne næsten konsekvent (én enkelt undtagelse) anvendt ordet i dets bestemte form.

(28) *En ting er, hvor stort det er, når man kigger ligeud, en anden ting er, hvor dybt det er. Kæmpestort.*

I eksplikationen af *havet* lyder komponent (d): “bunden af det her sted er langt under de steder, hvor folk kan leve”. Komponenten er ens med komponenten i ‘the sea’, men adskiller sig en anelse fra ‘the ocean’, da det her med tilføjelsen af “very” er eksplikeret, at der er meget dybt. Udover de allerede nævnte komponenter består eksplikationen af ‘the ocean’ kun af en enkelt tilføjelse, som også optræder i ‘the sea’ og i komponent (h) i eksplikationen af *havet*. Jeg vil derfor herfra kun beskrive, hvordan betydningen af *havet* relaterer sig til ‘the sea’. Med de næste komponenter er det afspejlet, at (e) vandet i *havet* adskiller sig fra vand andre steder ved at indeholde salt, og at (f) det ikke er godt for mennesker at drikke saltvand, hvorfor ‘mund’ optræder som semantisk molekyle:

- e. det her vand er ikke som vandet på steder af andre slags, fordi noget af én slags er en del af det her vand
- f. på grund af det her kan folk føle noget dårligt i deres mund, hvis det her vand er i deres mund

Vandets salte og ikke-drikkelige egenskaber kan aflæses i følgende udsagn:

(29) *Hvorimod i en sø er der fisk, kun fisk, og det er vand, man kan drikke. Det kan man ikke med havet, fordi det er saltvand.*

Herefter følger den første komponent, som er særlig for begrebsliggørelsen af *havet*. Modsat de engelske begrebsliggørelser ‘the sea’ og ‘the ocean’ er det nemlig væsentligt for betydningen af *havet*, at stedet forbindes med fisk og dyr, som kan fanges. Denne forståelse kommer til udtryk, da en af de semantiske konsulenter beskriver *havet* som et sted med “fangst dyr”, og opfattelsen kan også aflæses i følgende beskrivelse:

(30) *Det er der, hvor vi får vores **mad** fra. Det er der, hvor alle **fiskene** er. Det er vand, der er ude i naturen. Hvor der er **masser af liv**.*

Ligesom i eksplikationen af ordet *isen* er molekylerne ‘dyr’ og ‘fange’ integrerede i betydningen af *havet*, og komponenten er udtrykt på samme måde i begge eksplikationer. Komponent (g) lyder med andre ord således:

- g. der lever mange dyr på det her sted
nogle mennesker kan fange de her dyr

Den næste komponent (h) er som tidligere nævnt kondenseret i betydningen af både ‘the sea’ og ‘the ocean’. Komponenten reflekterer, at *havet* er karakteriseret ved, at vandet ofte bevæger sig på en bestemt måde, der adskiller sig fra, hvordan vand bevæger sig andre steder med meget vand. Det kan følgende udsagn illustrere:

(31) *Det er også et barsk sted. Man skal kende til **havets bevægelser** og **strømmen**, der kan være så stærk. Det er også et mega barskt sted, som kan tage en. Man kan forsvinde i havet og aldrig blive fundet igen, hvis man er uheldig.*

Havet er altså kendetegnet ved strøm og bølger, og dette bevægelsesaspekt er eksplikeret i komponenten (h):

- h. ofte bevæger det her vand sig meget,
ikke som vand bevæger sig på steder af andre slags, hvor der er meget vand

Den næste linje er, ligesom komponenten (g), ikke en del af eksplikationen af hverken ‘the sea’ eller ‘the ocean’, men særlig for det Nuuk-danske ord *havet*. I begrebsliggørelsen af *havet* er det nemlig en betydningsdel, at man kan transportere sig ved at sejle på *havet*:

(32) *Havet er vores **motorvej**.*

(33) *Havet er der, vi tager ud og **sejler**.*

Havet som et sted at transportere sig kommer også til udtryk på Greenland Travels hjemmeside med en liste over de fem mest brugte transportmidler i Grønland, hvor både “Båd fra by til bygd” og “Kystskib langs hele vestkysten” optræder på listen (Greenland Travel, 2021). I komponenten (i) har jeg eksplikeret forståelsen således:

- i. på det her sted kan folk bevæge sig på én slags ting (fx skibe, både, kajaker) til mange steder

Den følgende komponent beskriver en mulig konsekvens af komponent (h) og (i) og er ikke en del af eksplikationen af hverken ‘the sea’ eller ‘the ocean’. Når folk er ude at sejle, kan der ske ulykker på grund af den utilregnelige, hårde strøm, og i værste fald kan man dø. Denne emiske logik udtrykkes i eksempel (31), og den alvorlige fare ved havet italesættes her:

(34) *Man skal respektere havet. Det er voldsomt. Hvis man ikke respektere det, så kan det være, at man **aldrig bliver fundet igen.***

(35) *Man skal altid være rolig på en båd. Man skal ikke løbe på en båd. fordi ellers kan man ryge ned, og hvis man ikke kan svømme, **så dør man.** Meget kort sagt.*

Faren ved at sejle på *havet* er i eksplikationen reflekteret med:

- j. når folk bevæger sig på den her slags ting på det her sted, kan der ske noget meget dårligt for de her folk, fordi det her vand bevæger sig meget på grund af det her kan folk dø, når de er på det her sted

Den sidste komponent (k) i eksplikationen er enslydende med den tilsvarende komponent i ‘the sea’. Med komponenten afspejles det, at det er en del af de Nuuk-danske sprogbrugeres begrebsliggørelse af *havet*, at folk potentielt kan tænke, at stedet står i modsætningen til de steder, hvor mennesker kan leve (‘land’), og at *havet* omgiver de her steder. Komponenten ligner derfor til dels komponent (e) i eksplikationen af *isen* “der lever ikke folk på det her sted”, men adskiller sig ved at indeholde en forestilling om verden som todelt, og *havet* som den ene af de to dele.

Ovenstående fører til følgende eksplikation:

[C] En semantisk eksplikation af *havet*

- a. én slags sted
- b. mange dele af det her sted er meget langt fra mange andre dele af det her sted
- c. der er meget vand i alle dele af det her sted
- d. bunden af det her sted er langt under de steder, hvor folk kan leve
- e. det her vand er ikke som vandet på steder af andre slags, fordi noget af én slags er en del af det her vand
- f. på grund af det her kan folk føle noget dårligt i deres mund, hvis det her vand er i deres mund
- g. der lever mange dyr på det her sted
nogle mennesker kan fange de her dyr
- h. ofte bevæger det her vand sig meget,
ikke som vand bevæger sig på steder af andre slags, hvor der er meget vand
- i. på det her sted kan folk bevæge sig på én slags ting (fx skibe, både, kajakker) til mange steder
- j. når folk bevæger sig på den her slags ting på det her sted, kan der ske noget meget dårligt for de her folk, fordi det her vand bevæger sig meget på grund af det her kan folk dø, når de er på det her sted
- k. folk kan tænke på det her sted sådan:
“der er to slags steder

mennesker kan leve på steder af en af de her slags
det her sted er et sted af en anden slags
det her sted er på alle sider af stederne, hvor mennesker kan leve”

I eksplikationen anvendes følgende semantiske molekyler: ‘vand’ [m], ‘bunden’ [m], ‘mund’ [m], ‘dyr’ [m] og ‘fange’ [m].

4.2.3 Fjeld

Bromhead (2018) skriver i bogen *Landscape and Culture - Cross-Linguistic Perspectives* også kapitlet *Elevated places - Mountain, Hill, Puli*, hvor hun undersøger betydningen af ord for eleverede steder på Pitjantjatjara/Yankunytjatjara, spansk og engelsk (Bromhead, 2018:57-88). Jeg har sammenholdt *ffjeld* med Bromheads eksplikationer, og ordet har både komponenter, der er sammenfaldende med betydningen af ‘mountain’, og komponenter, som læner sig op ad ‘hill’. Derudover er der også knyttet kulturspecifikke logikker til *ffjeld*, som ikke minder om komponenterne i nogen af de eleverede steder, som Bromhead behandler. Når det er relevant i analysen, vil jeg undervejs komme ind på, hvordan betydningen af *ffjeld* relaterer sig til de engelske eleverede steder ‘mountain’ og ‘hill’. Da det er uden for specialets afgrænsning, har jeg ikke undersøgt, hvorvidt betydningen af de Nuuk-danske ord ‘bjerg’ og ‘bakke’ er identiske med henholdsvis ‘mountain’ og ‘hill’. Men under de semantiske konsultationer sammenlignede flere af konsulenterne karakteristika ved *ffjeld* med både ‘bjerg’ og ‘bakke’, og sammenligningerne bar præg af at fremhæve karaktertræk, som også er centrale for, og med til at differentiere, de engelske begrebsliggørelser. De Nuuk-danske ord ‘bjerg-bakke’ og de engelske ord ‘mountain-hill’ virker altså til at have overlappende betydninger, og på den baggrund anvender jeg i analysen også sammenligningerne mellem de Nuuk-danske ord til at blive klogere på, hvordan ordbetydningen af *ffjeld* relaterer sig til Bromheads eksplikationer af ‘mountain’ og ‘hill’.

Bromhead (2011a) skriver, at betydningen af generiske landskabsord kan være tvetydig mellem objekter og steder, men at de landskabstermer, hun undersøger, tilhører kategorien “places of some kinds” fremfor “things of some kinds” (Bromhead, 2011a:64). På baggrund af mit indsamlede semantiske grundlag tyder det ligeledes på, at *ffjeld* begrebsliggøres som et sted (fx “det er gode steder at vandre”). Den leksikosyntaktiske ramme er derfor, ligesom i eksplikationen af *isen* og *havet*, reflekteret med komponent (a): “én slags sted”.

Den næste komponent (b) er særegen for *ffjeld* og kan illustreres med eksempel (40) og (41):

(36) *Det er ligesom et bjerg, men bruges i Norden... Norge, Arktis. En meget høj bakke. Fjelde er mindre end de største bjerge. De største fjelde i Grønland er mindre end de største bjerge i verden.*

(37) *Det er en del af den grønlandske natur, den nordiske natur. Vi bruger fjeld i stedet for bjerg, som jeg har forstået. (...) Nogle siger, at fjeld er ordet, vi bruger i nordiske lande. Bjerg bruger man mere generelt.*

Fjelde er altså en sjælden type sted, hvilket er eksplikeret i komponentens første linje. Herefter følger det, at den prototypiske placering for *fjelde* er 'Grønland', hvorfor den Nuuk-danske molekyle optræder i eksplikationen. Sidste linje i komponenten (b) indkapsler, at de få andre steder med *fjelde* geografisk er placeret tæt på Grønland ("Norden", "Norge", "Arktis", "den nordiske natur", "de nordiske lande"). Komponent (b) lyder:

- b. der er ikke mange steder med den her slags steder
der er mange af den her slags steder i Grønland
andre steder med den her slags steder er tæt på Grønland

De næste tre komponenter går på de fysiske karakteristika. Med (c) er det reflekteret, at et *fjeld* opleves som et "meget stort" sted. I Bromheads eksplikation af 'mountain' står der i en tilsvarende komponent "very big", imens der står "big" i hendes eksplikation af 'hill' (Bromhead, 2018:62-65). Som eksempel (36) illustrerer, opfattes det prototypiske *fjeld* som meget højt i relation til en typisk bakke, og de største *fjelde* forstås som mindre end de største bjerge i verden. Selvom 'bakken' anvendes til at beskrive, hvad et *fjeld* er, relativeres størrelsen på *fjelde* generelt med størrelsen på bjerge, hvilket også kan aflæses i udsagn (37). Følgende eksempel kaster også lys over størrelsen:

(38) *da vi boede i Østgrønland i Tasiilaq, vores lejlighed var lige, Tasiilaq ligger jo lige i en fjord, så vi er opdækket af kæmpe fjelde*

Størrelsen bestemmes altså som "meget stor", og komponenten (c) har jeg derfor valgt at eksplikere på samme måde som den relevante komponent i eksplikationen af 'mountain':

- c. den her slags steder er meget store steder

Komponent (d) dækker over, at fjeldet opleves som et eleveret sted. Lignende komponenter optræder i eksplikationerne af 'mountain' og 'hill', hvor højden henholdsvis artikuleres som "very far" og "far" (Bromhead, 2018:62-65). I det engelske betydningsunivers kan den

forskel i komponenten være afgørende for, om et sted begrebsliggøres som ‘mountain’ eller ‘hill’, og på samme måde er højden et centralt træk ved *ffjeld*, der adskiller ordet fra det Nuuk-danske ord *bakke*. Forståelsen kan også afkodes indirekte i følgende beskrivelse, hvor *bakke* beskrives som “lille” i en sammenligning med *ffjeld*:

(39) *En bakke er jo bare sådan en lille bakke, som det tager to minutter at komme over eller sådan noget. Fjeldet synes jeg er i naturen, og bakken findes overalt, i vores bydel faktisk.*

Højden synes altså at være vigtig i skelnen mellem de Nuuk-danske ord *ffjeld* og *bakke*, og på linje med Bromheads eksplikationer af eleverede steder udtrykkes den med ‘top’²⁹ som semantisk molekyle. Komponent (d) er identisk med den tilsvarende komponent i ‘mountain’ og indfanger *ffjeldets* skrånende karakter:

d. toppen af den her slags sted er meget langt over stederne på alle siderne af det her sted

Den følgende komponent i eksplikationen af ‘mountain’ anvendes til at indfange idéen om, at der er tale om et sted med “summits” (‘bjergtoppe’). Det er reflekteret således i eksplikationen: “the top [m] of a place of this kind is not like all the other parts of these places” (Bromhead, 2018:63). Det er særligt ved fraværet af en lignende komponent i eksplikationen af *ffjeld*, at det Nuuk-danske landskabsord adskiller sig fra ‘mountain’ og i stedet læner sig mere op ad betydningen af ‘hill’, hvor en sådan komponent heller ikke er en del af ordbetydningen. Opfattelsen af formen på et *ffjeld* udtrykkes blandt andet således:

(40) *Et bjerg er mere sådan hakket, sådan trekantsagtig. Et fjeld er mere formet som en bakke.*

Ordkompositummet “fjeldknold”, der optræder i Korneliussens *Blomsterdalen*, vidner om samme visuelle indtryk af *ffjeldets* form:

(41) *Det vækker minder om den lyserøde sommernat for et år siden, hvor jeg sad på en fjeldknold med udsigt til Sermitsiaq og alle de dødes kors og tænkte på livet.*

(Korneliussen, 2020:7).

²⁹ Jeg er ikke klar over, om den engelske og Nuuk-danske betydning af ordet “top” er identiske. Det semantiske molekyle i eksplikationen er udtryk for den Nuuk-danske version.

Den næste komponent (e) i eksplikationen af *ffjeld* er derimod en del af den engelske begrebsliggørelse af ‘mountain’, men ikke ‘hill’. Komponenten dækker over, at et *ffjeld* på grund af sin størrelse, højde og form udmærker sig i landskabet og ofte kan ses på lang afstand:

e. når folk er langt fra et sted af den her slags, kan de ofte se det her sted

Herefter følger komponent (f), der er essentiel for betydningen af *ffjeld*, men ikke en komponent i hverken eksplikationen af ‘mountain’ eller ‘hill’. Som vi så i eksempel (39), begrebsliggøres et *ffjeld* som et sted “i naturen”, hvilket også kommer til udtryk i det følgende udsagn:

(42) *Fjeld vil være sådan en man skal gå **ud i naturen**, hvor man skal gå op ad noget fjeld for at få udsyn for horisonten, eller hvad man skal sige.*

Formuleringen “ude i naturen” virker til at basere sig på en opfattelse af et *ffjeld* som et sted, hvor mennesker ikke bor. Samme forståelse så vi i betydningen af ordet *isen*, hvorfor komponenterne i eksplikationerne er næsten enslydende. Komponenten adskiller sig en anelse ved ordene “på den her slags steder”, hvor den tilsvarende linje i eksplikationen af *isen* lyder “på det her sted”. Forskellen skyldes, at *isen*, som tidligere nævnt, anvendes om et bestemt sted, imens *ffjeld* anvendes om en type sted, der findes flere af. På den baggrund har jeg eksplikeret komponent (f) således:

f. der lever ikke folk på den her slags steder

Herefter følger komponent (g), der er særlig for eksplikationen af *ffjeld* i forhold til de andre ord for eleverede steder, men som er næsten enslydende med komponenten (f) i det Nuuk-danske ord *isen* og komponent (g) i ordet *havet*. Komponenten afspejler, at *ffjeldet* forbindes med ‘dyr’, som kan ‘fanges’ af nogle mennesker, hvorfor de markerede ord optræder som semantiske molekyler i eksplikationen. Ligesom komponent (f) adskiller denne komponent sig fra de tilsvarende komponenter i *isen* og *havet* ved i den første linje at skildre, at ordet anvendes om flere typer steder:

g. der lever mange dyr på den her slags steder
nogle mennesker kan fange de her dyr

Den sidste komponent i eksplikationen indfanger, at folk, når de ser et *ffjeld*, potentielt kan vurdere stedet som et eleveret sted, der på trods af sin størrelse og højde er forholdsvis nemt at færdes på. En af de semantiske konsulenter siger fx:

(43) *I sociale kontekster, når man snakker om ffjeld, så siger man sådan 'vi skal ud på ffjeldet' eller 'gå en tur på ffjeldet'.*

Modsat ordbetydningen af 'mountain' er det ikke en del af begrebsliggørelsen af *ffjeld*, at det kræver en særlig måde og stor indsats at bevæge sig på den her type sted. Et *ffjeld* opfattes ikke som stejlt, og derfor afkræver et sted af denne art heller ikke, at folk bevæger sig anderledes end andre steder, ligesom folk heller ikke risikerer at få det dårligt på grund af opstigningen. Af den grund er komponenten udtrykt på samme måde som i eksplikationen 'hill':

h. når folk ser den her slags sted, kan de tænke sådan:

"hvis en person gerne vil være på toppen af det her sted, kan personen gøre nogle ting et stykke tid, som folk kan gøre på mange andre steder, på grund af det her kan personens krop bevæge sig på det her sted som personen gerne vil"

Samlet viser den semantiske analyse af *ffjeld* altså, at ordbetydningen er forskellig fra de engelske begrebsliggørelser af de eleverede steder 'mountain' og 'hill'. Ligesom 'mountain' er *ffjeldet* meget stort og højt, og derfor opleves det som et sted, der står ud i landskabet. *Fjeldets* form minder omvendt om 'hill' ved ikke at indeholde en idé om en særskilt top og følgelig være tilgængeligt for folk at færdes på. Formen, højden og størrelsen er altså definerende faktorer, og herudover er det særligt for det Nuuk-danske landskabsord, at steder af denne art anses som sjældne, forbindes med Grønland og lande i nærheden, ikke er beboet af mennesker og er steder, hvor man kan gå på fangst. I sin helhed lyder eksplikationen af ordet *ffjeld* sådan:

[E] En semantisk eksplikation af *ffjeld*

- a. én slags sted
- b. der er ikke mange steder med den her slags steder
der er mange af den her slags steder i Grønland
andre steder med den her slags steder er tæt på Grønland
- c. den her slags steder er meget store steder
- d. toppen af den her slags sted er meget langt over stederne på alle siderne af det her sted

- e. når folk er langt fra et sted af den her slags, kan de ofte se det her sted
- f. der lever ikke folk på den her slags steder
- g. der lever mange dyr på den her slags steder
nogle mennesker kan fange de her dyr
- h. når folk ser den her slags sted, kan de tænke sådan:
"hvis en person gerne vil være på toppen af det her sted,
kan personen gøre nogle ting et stykke tid, som folk kan gøre på mange andre
steder, på grund af det her kan personens krop bevæge sig på det her sted som
personen gerne vil"

De semantiske molekyler i eksplikationen: 'Grønland' [m], 'toppen' [m], 'dyr' [m] og 'fange'[m].

4.2.4 Om Nuuk-danske landskabsord

For de udvalgte landskabsord i det Nuuk-danske betydningsunivers er det fælles, at størrelsen er et karakteriserende element - alle opleves de som store steder. Herudover deler begrebsliggørelserne af ordene, at stederne forbindes med dyr og fangst. I ordbetydning af *isen* og *ffjeld* er det desuden kondenseret, at der er tale om steder, som (ofte) er placeret i Grønland, hvorfor *havet* adskiller sig fra de andre Nuuk-danske landskabsord ved ikke at indeholde en tilsvarende komponent. Ligeledes viser det sig at være centralt i forståelsen af *isen* og *havet*, at stederne består af henholdsvis *is* og saltvand, imens det generiske landsskabsord *ffjeld* ikke rummer en komponent, hvor materialet er udspecificeret. Hermed hævder jeg dog ikke, at *ffjeldets* materiale ikke en relateret forståelse, der kan variere i væsentlighed for Nuuk-danske sprogbrugere. Men på baggrund af de semantiske konsultationer, jeg har afholdt, virker materialerne 'jord' og 'sten' til at være en mindre definerende faktor for *ffjeldet*, end tilfældet er med fx saltvand i *havet* og *is* i *isen*. Eksplikationerne af *havet* og *ffjeldet* anskueliggør desuden, at ordene indeholder spatialt relaterede, modsatrettede forståelser, da ordet *havet* indebærer en idé om 'bunden', hvorimod *ffjeldet* indbefatter 'toppen'. Her placerer *isen* sig et sted imellem, men ordbetydningen indbefatter ikke en komponent om, at stedet er "på jorden", hvilket sandsynligvis skyldes, at det ikke er et træk, der adskiller stedet fra mange andre steder. Som vi også så det med de årstidsbestemte naturord, ser det generelt ud til, at det naturlige miljø begrebsliggøres ud fra en forestilling om en normal. Det er med andre ord forankret i ordene, hvordan de forskellige steder, elementer og fænomener i naturmiljøet står i kontrast til det almindelige.

4.3 Ord for ikke-menneskelige landskabsbundne væsener

I dette afsnit behandler jeg betydningen af ordet *fjeldgænger*, som anvendes om et farligt menneskelignende væsen med overnaturlige evner. *Fjeldgænger* er en del af den begrebskategori, som jeg har valgt at kalde ‘ikke-menneskelige landskabsbundne væsener’. Som navnet antyder holder *fjeldgænger* nemlig til i *fjeldene*, men væsenet er ikke alene om at have sit udspring i et landskabsord og være bundet til et sted. Samme kobling mellem et naturord og ikke-menneskeligt væsen viser sig nemlig i ord som *Månemanden* og *Havets Moder*³⁰. Der er skrevet en del om den inuitiske religion og *Havets Moder* og *Månemanden* som mytologiske skikkelser i fortiden, men da religionen har været en mundtlig båret tradition, er de fleste tekstlige kilder indsamlet af missionærer og opdagelsesrejsende som Hans Egede og Knud Rasmussen i perioden 1700-1930, hvorfor de repræsenterer et outsiderperspektiv og en kulturhistorisk bias (Johannsen, 2022:45). I en nutidig kontekst har Johannsen (2022) undersøgt revitalisering af inuitiske traditioner i Grønland og blandt andet beskrevet, hvordan det populære grønlandske band Nanook har genfortolket den oprindelige myte om *Havets Moder* med sangen *Sassuma Arnaa* (Johannsen, 2022:48). Det er uden for specialets afgrænsning at undersøge ordbetydningen af *Månemanden* og *Havets Moder*. Men på linje med Johannsens tilgang i undersøgelsen af revitaliseringen af den inuitiske religion vil jeg her lægge op til, at videre NSM-udforskning af Nuuk-danske ord for ikke-menneskelige væsener baserer sig på forholdsvis ny Nuuk-dansk empiri for at afspejle ordenes betydning fra et emisk og nutidigt perspektiv.

Min analyse af *fjeldgænger* tjener som eksempel på, hvordan ord i kategorien begrebsliggøres. Her er det dog værd at nævne, at ordene særligt adskiller sig ved den værdi og status, væsenerne gennem tiden er blevet tillagt og også i dag tillægges. Først og fremmest er det en væsentlig forskel, at ordet *fjeldgænger*, ‘qivittoq’ på vestgrønlandsk, modsat *Havets Moder* og *Månemanden*, ikke stammer fra inuitisk religion³¹. Herudover ser *Havets Moder* og *Månemanden* ikke umiddelbart ud til at have været genstand for, hvad Johannsen kalder “en egentlig religiøs revitalisering” (Johannsen, 2022:48), hvorfor de mytologiske skikkelser primært tillægges kulturel værdi. *Fjeldgænger* har heller ikke været central i en

³⁰ *Havets Moder* omtales også *Havkvinden*.

³¹ Figuren kendes dog også ved koloniseringen, hvor Poul Egede i sin ordbog oversætter ‘qivittoq’ til “bliver vred, tager noget ilde op, reyser eller rømmer bort af vrede” (Bertelsen, 1940:177 i Lynge, 2000:16).

revitaliseringsproces, men i tilfældet med *fjeldgænger* har en sådan heller ikke været nødvendig, da troen på figuren gennem tiden er blevet fastholdt og stadigvæk lever i bedste velgående i dag. Som Qivioq Nivi Juannaaraq Løvstrøm skriver:

Qivittut³² bliver således anset af udefrakommende som mytefigurer og som overtro, mens at de blandt grønlændere er anset som en naturlig del af hverdagslivet i Grønland. Denne overlap mellem den naturlige verden og den overnaturlige verden ser ikke ud til at bekymre de fleste grønlændere – der bliver skrevet og talt om qivittut uden skam i offentlige fora såsom på radioen, online aviser og på de sociale medier, hvor ingen anfægter historierne.

(Løvstrøm, 2021:3).

Men forinden jeg tager for meget forskud på analysen af ordet *fjeldgænger*, vil jeg nu gå videre i teksten.

4.3.1 *Fjeldgænger*³³

I det Nuuk-danske betydningsunivers er en *fjeldgænger* et farligt menneskelignende væsen med overnaturlige evner, og jeg har derfor baseret eksplikationen af ordet på den semantiske template for “Non-Human Being Concepts” (Habib, 2011). Den semantiske template indeholder følgende delene: (1) KATEGORI, (2) EKSISTENTIEL STATUS, (3) TYPISKE ATTRIBUTTER, (4) ANTAL, (5) LOKATION, (6) NATUR, (7) HIERARKI, (8) IKKE-MENNESKELIGT VÆSEN VS. MENNESKER, (9) VISUEL REPRÆSENTATION, (10) RELATION TIL MENNESKER. I templateen er (4)-(10) subkomponenter under TYPISKE ATTRIBUTTER (Habib, 2011:435). Af formidlingshensyn har jeg i eksplikationen inddelt alle komponenter med et bogstav for hver komponent, så selvom komponenterne (d)-(g) blot følger den foregående inddeling, skal de altså betragtes som subkomponenter under (c), der skildrer de TYPISKE ATTRIBUTTER ved *fjeldgænger*.

En *fjeldgænger* er begrebsliggjort som et rationelt væsen, der kan tale, tænke, ville, føle, vide og desuden også fysisk ligner et menneske. Men en *fjeldgænger* adskiller sig fra andre mennesker ved også at have dyrelignende træk, og de semantiske konsulenter kategoriserer generelt *fjeldgænger* som hverken menneske eller dyr, men som et ‘væsen’. På den

³² Flertalsform af ‘qivittoq’.

³³ Under NSM-konferencen *NSM-Con2022: Global meanings* arrangeret af Griffith University holdt jeg d. 29. april 2022 et oplæg med titlen ‘Nature in the Nuuk-Danish universe of meaning’, hvor jeg præsenterede en tidligere version af eksplikationen af ordet *fjeldgænger*. Jeg vil gerne takke deltagerne til konferencen for værdifulde kommentarer og forslag.

baggrund anvender jeg ordet som semantisk molekyle i den leksikosyntaktiske ramme³⁴, der udtrykkes med komponent (a):

a. én slags væsen

Den næste komponent indkapsler den ontologiske status, og her er det i eksplikationen udtrykt, at der stilles spørgsmålstejn ved *fjeldgængerens* eksistens. Det er en del af kognitionen, at de fleste mennesker i Grønland tror på, at *fjeldgængere* findes, men at der samtidig også er nogle mennesker, som er mere uafklarede og tvivlende om deres eksistens. Det første udsagn fra en af de semantiske konsulenter viser den sikkerhed, hvormed mange Nuuk-danske sprogbrugere omtaler *fjeldgængerens* eksistens, imens eksempel (45) illustrerer den ambivalens, andre udtrykker:

(44) *Det er en person, der har valgt at forlade lokalsamfundet og ender med at lære alt muligt fra naturen, der gør dem overnaturlige. De findes stadig.*

(45) *Jeg bliver stadig, ikke fordi jeg tror så meget på fjeldgængere, men når jeg er ude i naturen, så kan det godt crepe mig lidt out med al den historie, der har været og er om fjeldgængere, uhh, jeg skal ikke gå alene, det tør jeg ikke. Jeg har måske for meget respekt for myterne, jeg ved det ikke, men jeg er så skeptisk over sådan, det kan sgu da ikke passe, at de har så mange kræfter, men så er jeg også sådan, men **alle siger jo, at de findes**, så jeg er hele tiden lidt immun. Så jeg er bange for dem, men tror ikke på dem, men respekterer dem, I don't know.*

Selvom der udtrykkes usikkerhed i det nederste udsagn, viser de markerede dele i begge eksempler, at det er en del af kognitionen, at de fleste mennesker tror på, at *fjeldgængere* findes. Samtidig er nogle tvivlende, men ikke blankt afvisende omkring *fjeldgængerens* eksistens. I eksplikationen er den eksistentielle status derfor reflekteret således:

b. mange mennesker her i Grønland tænker sådan:

³⁴I Habibs eksplikationer af 'fairy', 'elf' og 'nymph' er den første komponent på tilsvarende vis udtrykt "a being of one kind" (Habib, 2011:438-440). Her foreslår Habib at anvende 'being' som allolex for den semantiske prime, der på engelsk udtrykkes 'someone' og tilføjer: "Note that being can replace someone only when the latter is followed by 'of one kind'. In a sentence such as 'I saw someone yesterday', the word someone cannot be replaced by being. On the other hand, if the sentence reads 'I saw someone of one kind yesterday', 'someone of one kind' can be readily replaced by 'a being of one kind'." (Habib, 2011:425). I NSM-forskningen er det dog omdiskuteret, hvorvidt "being" kan optræde som eksponent for primen "someone", og et af argumenterne imod lyder, at ordene grammatisk er forskellige, da "someone" ikke har en flertalsform, imens det modsatte er tilfældet for "being" (Goddard, NSM-Con2022: Global meanings). Der er med andre ord på nuværende tidspunkt ikke konsensus om, hvordan 'being of' kan anvendes inden for NSM og på den baggrund omtaler jeg den danske version 'væsen' som molekyle her, selvom der kan være tale om et allolex for den prime, der på dansk udtrykkes 'nogen' eller 'person'.

“der er den her slags væsener”
nogle mennesker her i Grønland tænker sådan:
“måske er der ikke den her slags væsener”

Herudover skildrer komponenten med “her i Grønland”, at *fjeldgænger* er et meget lokaliseret begreb, som er særligt for en grønlandsk kontekst, og derfor optræder landet som semantisk molekyle i eksplikationen. De næste to linjer i eksplikationen stammer fra den semantiske template, og de afspejler, at komponenten TYPISKE ATTRIBUTTER indeholder, hvad Nuuk-danske sprogbrugere generelt kan sige om *fjeldgængere*, uanset om de tror på deres eksistens eller ej:

- c. når folk tænker på den her slags væsen, kan de sige ting som det her:
før det her væsen var den her slags, var det sådan her:

Den første subkomponent under TYPISKE ATTRIBUTTER har jeg navngivet OPRINDELSE, og den beskriver scenariet, hvor et menneske transformerer sig til en *fjeldgænger*, hvilket er helt centralt for betydningen af ordet. Denne subkomponent er ikke en del af den semantiske template, som Habib har foreslået, men den enslydende subkomponent ORIGIN er en del af hans eksplikation af *ghost*, og her skriver Habib: “If further research shows that other non-human concepts have similar components, an additional sub-part should be added to the semantic template and be termed, e.g. ORIGIN” (Habib, 2011:436). På baggrund af eksplikationen af *ghost* og *fjeldgænger* ser det altså ud til, at det vil være meningsfuldt at tilføje denne subkomponent til den semantiske template, da det tyder på, at den deles af flere ikke-menneskelige væsener på tværs af sprog. I eksplikationen af *fjeldgænger* er subkomponenten OPRINDELSE udtrykt således:

den her person var som andre mennesker
den her person levede som andre mennesker på et sted, hvor folk lever
et stykke tid efter det her ville den her person ikke leve med andre mennesker mere,
fordi den her person tænkte sådan her:
“jeg er dårlig for de her mennesker
det vil være godt for de her mennesker, hvis jeg ikke lever her”
på grund af det her lever den her person ikke med andre mennesker mere,
den her person lever nu i fjeldet
når den her person har levet i fjeldet et stykke tid, kan det være sådan:
den her person er ikke som andre mennesker mere,
den her person er nu den her slags væsen

Forinden transformationen til *fjeldgænger* er der tale om en helt almindelig person, der lever som alle andre helt almindelige mennesker i en bygd eller by. Men på et tidspunkt har

personen ikke længere lyst til at leve som en del af lokalsamfundet, fordi vedkommende af forskellige årsager tænker sig selv som en, der er til last, og at det derfor vil være bedst for alle, hvis vedkommende ikke lever sammen med de andre længere. Personen tager konsekvensen af sine tunge, negative tanker ved at forlade lokalsamfundet og “gå til fjelds”. Efter at have boet i fjeldet alene i noget tid transformeres personen til en *fjeldgænger*. Denne oprindelsesfortælling udtrykkes blandt andet i følgende udsagn:

(46) *en mand der har forladt sin bygd eller by og draget ud i fjeldet for at komme væk af den ene eller anden grund og så er blevet fjeldgænger.*

(47) *Det er jo nogle, der er gået ud i fjeldet, har forladt samfundet og vil ikke leve i samfundet mere, som går ud i fjeldet og bare bor for sig selv ude i fjeldet og bare overlever på sit egen fangstbytte og bare ja, overlever (...) Fjeldgængere får jo overnaturlige kræfter, så det skal man også passe på med.*

På den baggrund omtales vedkommende i OPRINDELSE-komponenten som “person” indtil sidste linje, hvor transformationen finder sted, og “den her person (...) nu [er] den her slags væsen”. I den semantiske template er LOKATION en særskilt komponent under TYPISKE ATTRIBUTTER, og underkomponenten anvendes til at fastsætte stedet, hvor det ikke-menneskelige væsen lever. Det er ikke tilfældet i eksplikationen af *fjeldgænger*, hvor lokationen er udtrykt som en del af OPRINDELSE-komponenten ved “den her person lever i fjeldet”. Som allerede nævnt er landskabsordet *fjeld* altså integreret i ordbetydning af *fjeldgænger*, og det er netop denne betydningsdel, der gør *fjeldgænger* til et landskabsbundet væsen. På den baggrund er ordet *fjeld* semantisk molekyle i eksplikationen.

Den næste underkomponent indkapsler *fjeldgængerens* NATUR, og da *fjeldgænger* opfattes som ond, er den eksplikeret som:

d. den her slags væsen er dårlig

Herefter følger komponent (e), IKKE-MENNESKELIGT VÆSEN VS. MENNESKER, hvori det ikke-menneskelige væsens evner holdes op imod almindelige menneskers evner. Det er en del af ordbetydningen, at *fjeldgængere* har overnaturlige kræfter. En af de semantiske konsulenter siger:

(48) *Det er en person, der har valgt at forlade lokalsamfundet og ender med at lære alt muligt fra naturen, der gør dem overnaturlige.*

I samtaler jeg har haft med Nuuk-danske sprogbrugere om *ffjeldgængere*, er prototypiske eksempler på deres overnaturlige kræfter, at de kan flyve og løbe ekstremt hurtigt. Det går også igen i de historier, jeg har fået fortalt om mennesker, der har været tæt på en *ffjeldgænger*. Det viser sig også i dette udsagn:

- (49) *Så plejer de at fortælle, at lige uden for vores dør ved den første fjeldvæg, den er godt nok sådan 30-40 km væk, men stadigvæk, fjeldgængere kan løbe hurtigt ikke? Eller flyve.*

I komponenten har jeg med første linje afspejlet, at det er en del af den emiske betydning, at *ffjeldgængere* har overnaturlige evner, som adskiller sig fra menneskers kunnen. Selvom ‘mennesker’ er en dansk eksponent for en af de semantiske primer, optræder ordet her og også senere i eksplikationen som semantisk molekyle. Det skyldes, at primen ‘mennesker’ refererer til den ordbetydning, som også kan udtrykkes med primens anden danske eksponent, nemlig ‘folk’. De steder i eksplikationen, hvor det ikke-menneskelige væsen sammenlignes med mennesker, er det dog ikke denne betydning, jeg forsøger at lade skinne igennem. I stedet er det betydningen, som formentlig kan oversættes til det engelske ‘human beings’ og på dansk læner sig op ad et ord som ‘menneskearten’. For tydeligt at skelne mellem primen ‘mennesker’ og den formelt set identiske semantiske molekyle tilføjer jeg notationen ‘[m]’ direkte i eksplikationen de steder, hvor det er betydningen af molekylet ‘mennesker’, der anvendes.

Efter linjen, der skildrer, at væsenet har overnaturlige kræfter, følger en præcisering af, at *ffjeldgængerens* overnaturlige evner går på, at de kan ‘flyve’³⁵ og ‘løbe’³⁶, hvorfor bevægelsesverberne er semantiske molekyler i eksplikationen. Desuden er *ffjeldgængerens* evner overnaturlige i menneskelig forstand, men noget af det mest naturlige i dyreverdenen. Alene i fjeldet lever *ffjeldgængereren* i nærkontakt med naturen og på dens præmisser, og

³⁵Wierzbicka og Goddard har foreslået en eksplikation af det engelske udtryk “Creature X is flying (at this time)” (Wierzbicka & Goddard, 2016:220). Jeg har ikke undersøgt betydningen af de Nuuk-danske ækvivalent ‘flyver’, men jeg har alligevel sat Goddard og Wierzbickas eksplikation af ‘flying’ ind i bilag 1, da betydningerne af bevægelsesverberne, hvis ikke andet, i hvert fald er nært relaterede.

³⁶Jeg har ikke undersøgt betydningen af det Nuuk-danske semantiske molekyle ‘løbe’, men se eventuelt Wierzbicka, Goddard og Wongs artikel “Walking” and “running” in English and German for eksplikationer af blandt andet det engelske verbum ‘run’ og de tyske verber ‘laufen’ og ‘rennen’ (Wierzbicka et al., 2017).

derved opnår *ffjeldgænger* sine overnaturlige evner, hvilket en af de semantiske konsulenter forklarer i eksempel (48). Denne forståelse viser sig også i følgende udsagn:

(50) *De kan forvandles til alle mulige dyr. Jeg tror mest, at det er landdyr, ikke fisk, men ørn eller noget hurtigt.*

En *ffjeldgænger*s overnaturlige kræfter, i hvert fald fra et menneskecentreret perspektiv, ligner altså dyrenes evner, og derfor er ‘dyr’ en integreret del af ordets betydning og semantisk molekyle i eksplikationen. Komponent (e) lyder således:

- e. den her slags væsen kan gøre ting af mange slags,
mennesker [m] kan ikke gøre de her ting
den her slags væsen kan flyve som dyr kan
den her slags væsen kan løbe meget langt på meget kort tid som dyr kan

Den følgende komponent (f) indkapsler, hvordan Nuuk-danske sprogbrugere visualiserer *ffjeldgænger*. Som eksempel (50) illustrerer, har *ffjeldgænger* ikke blot dyrelignende evner, men kan også transformere sig til forskellige dyr. Transformationen sker fra, at *ffjeldgænger* har krop som et menneske, og en menneskelignende krop virker derfor til at opfattes som *ffjeldgænger*s almindelige fysiske form. Uanset hvilken form *ffjeldgænger* tager, er det centralt, at den er stor og større end mennesker, hvorfor det er artikuleret i komponentens første linje. Herefter følger to linjer, hvormed det beskrives, at en *ffjeldgænger* nogle gange tager form som et menneske, imens væsenet andre gange har en krop som et dyr. To af de semantiske konsulenter siger:

(51) *De er nogle store mænd. Man ser ikke deres ansigter.*

(52) *De kan forvandle sig til dyr med menneskeansigt.*

De semantiske konsulenteres beskrivelser i eksempel (51) og (52) illustrerer derudover, at nogle mennesker fortæller, at en *ffjeldgænger* har et menneskeansigt, hvorimod andre siger, at de har hørt, at en *ffjeldgænger* ligner en meget stor person, men uden ansigt. Det er meget ualmindeligt selv at have set en *ffjeldgænger*, og derfor er folks forestillinger om *ffjeldgænger*s udseende baseret på historier, de har hørt. Jeg har eksplikeret de sidste fire linjer i komponenten (f), så det er afspejlet, at folk har et uklart billede af *ffjeldgænger*; nogle forestiller sig, at *ffjeldgænger* har et ansigt som et menneske, imens andre forestiller sig, at *ffjeldgænger* ikke har et ansigt. På den baggrund optræder ordet ‘ansigt’, der anses

som et universelt semantisk molekyle (Goddard, 2018a:128), i eksplikationen. Samlet er komponenten (f) udtrykt:

- f. den her slags væsen er meget stor, ikke som mennesker [m]
nogle gange kan den her slags væsen have en krop som menneskers [m] kroppe
nogle andre gange kan den her slags væsen have en krop som dyrs kroppe
nogle mennesker kan tænke sådan:
“den her slags væsen har et ansigt som menneskers [m] ansigt”
nogle andre mennesker kan tænke sådan:
“den her slags væsen har ikke et ansigt”

Den sidste komponent (g) behandler det ikke-menneskelige menneskelignende væsens RELATION MED MENNESKER. Som tidligere beskrevet er *fjeldgænger* ond, og denne ondskab retter sig mod mennesker i en form for vrede og hævnerrighed over det, der er overgået *fjeldgænger*, hvorfor væsenet er farligt for mennesker. Hvis man går alene i fjeldet, hvor *fjeldgænger* jo bor, vil *fjeldgænger* gøre én ondt. Både her og i eksplikationen har jeg valgt at skrive “vil” fremfor “kan”, da *fjeldgænger* anvendes som en historie til skræk og advarsel (‘cautionary tale’³⁷), som skal afholde folk fra at gå i fjeldet alene. I den kontekst lyder den emisk logiske nødvendighed, at man ikke skal gå alene i fjeldet, da man ikke blot kan risikere, men uundgåeligt vil blive taget af en *fjeldgænger*. De følgende udsagn fra et par af de semantiske konsulenter illustrerer, hvordan advarslen og derfor også frygten er rettet mod det at være alene på *fjeldgængerens* territorie:

(53) *Jeg er bange for at se dem **alene** i naturen.*

(54) *Det er en mand, der kommer og tager dig, hvis du går ud i naturen **alene**, så pas på.*

I det følgende udsagn beskrives de prototypiske mulige udfald, hvis man alligevel bevæger sig ud i fjeldet på egen hånd:

(55) *det er en farlig figur, som vil angribe, så man skal passe på, når man vandrer i fjeldet, for man kan møde en qivittoq, og så er det ikke sikkert, man overlever, eller også bliver man selv til en fjeldgænger.*

³⁷ Mange af historierne, jeg har læst og hørt om fjeldgængere, er opbygget som en klassisk tredelt ‘cautionary tale’ (Hadjiat, 2017:6-8), hvor 1. en person er klar over, at det er farligt at gå i fjeldet alene, 2. personen ignorerer advarslen, og 3. personen lider en frygtelig skæbne.

Med den første linje i komponenten (g) reflekteres det, at en *fjeldgænger* er farlig, fordi han vil gøre mennesker ondt. Dernæst gør konsulenten rede for, at man vil blive forvandlet til en *fjeldgænger* eller dø, hvis man går alene i fjeldet, hvor *fjeldgænger* bor. Den sidste linje skildrer, at *fjeldgænger* af disse årsager vækker frygt hos folk.

I sin helhed har jeg eksplikeret den emiske betydning af ordet *fjeldgænger* som følgende:

[B] En semantisk eksplikation af *fjeldgænger*

- a. én slags væsen
- b. mange mennesker her i Grønland tænker sådan:
"der er den her slags væsener"
nogle mennesker her i Grønland tænker sådan:
"måske er der ikke den her slags væsener"
- c. når folk tænker på den her slags væsen, kan de sige ting som det her:
før det her væsen var den her slags, var det sådan her:
den her person var som andre mennesker
den her person levede som andre mennesker på et sted, hvor folk lever
et stykke tid efter det her ville den her person ikke leve med andre mennesker mere,
fordi den her person tænkte sådan her:
"jeg er dårlig for de her mennesker
det vil være godt for de her mennesker, hvis jeg ikke lever her"
på grund af det her lever den her person ikke med andre mennesker mere,
den her person lever nu i fjeldet
når den her person har levet i fjeldet et stykke tid, kan det være sådan:
den her person er ikke som andre mennesker mere,
den her person er nu den her slags væsen
- d. den her slags væsen er dårlig
- e. den her slags væsen kan gøre ting af mange slags,
mennesker [m] kan ikke gøre de her ting
den her slags væsen kan flyve som dyr kan
den her slags væsen kan løbe meget langt på meget kort tid som dyr kan
- f. den her slags væsen er meget stor, ikke som mennesker [m]
nogle gange kan den her slags væsen have en krop som menneskers [m] kroppe
nogle andre gange kan den her slags væsen have en krop som dyrs kroppe
nogle mennesker kan tænke sådan:
"den her slags væsen har et ansigt som menneskers [m] ansigt"
nogle andre mennesker kan tænke sådan:
"den her slags væsen har ikke et ansigt"
- g. den her slags væsen vil gerne gøre nogle meget dårlige ting mod folk
hvis en person ikke er med nogen anden person i fjeldet, vil den her slags væsen gøre
nogle meget dårlige ting mod den her person, det kan ske sådan:
- den her person er ikke som andre mennesker mere,
nu er den her person den her slags væsen
- den her person dør

på grund af det her føler folk noget meget dårligt,
hvis de ser den her slags væsen

I eksplikationen optræder de semantiske molekyler: ‘væsen’ [m], ‘Grønland’ [m], ‘dyr’ [m], ‘fjeldet’ [m], ‘menneske’ [m], ‘flyve’ [m], ‘løbe’ [m] og ‘ansigt’ [m].

4.3.2 Om Nuuk-danske ikke-menneskelige landskabsbundne væsener

Den semantiske eksplikation af *ffeldgænger* viser sig langt hen ad vejen at følge den semantiske template for “Non-Human Being Concepts” (Habib, 2011), og på den baggrund ser det ud til, at templateen uproblematisk også kan anvendes for Nuuk-danske ikke-menneskelige landskabsbundne væsener. Som allerede nævnt har analysen af *ffeldgænger* dog vist, at eksplikationen påkalder sig en komponent, der kan skildre OPRINDELSEN. Da jeg ikke har nærstuderet andre Nuuk-danske ikke-menneskelige landskabsbundne væsener, kan jeg ikke afgøre, hvorvidt det er tilfældet mere generelt for ordkategorien. Men noget kunne tyde på det, da det i hvert fald i forbindelse med både *Havets Moder* og *Månemanden* ofte nævnes, hvordan væsenerne er blevet til dem, de er. Om *Havets Moder* skriver Johannsen eksempelvis:

Myten om Havets Moder handler kort fortalt om en pige, som mod sin vilje narres til at gifte sig med en kragelignende mand. Da hendes far forsøger at redde hende, blæser kragemanden en storm op omkring deres båd. I desperation smider faren pigen over bord og hugger hendes fingre af, da hun klamrer sig til rælingen. Pigen synker til bunds og bliver til Havets Moder.

(Johannsen, 2022:45).

Havets Moder beskrives altså som en pige, og fortællingen centrerer sig om, hvordan denne pige bliver til *Havets Moder*. På samme måde er afsættet i historier om *Månemanden* ofte søskendeparret Aningaaq og Maliina. Det er følgende tekst, der hænger på Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu (Grønlands Nationalmuseum & Arkiv) eksempel på. Her står der:

The myth about the siblings Aningaaq and Maliina tells the story about how the brother Aningaaq has slept with his sister Maliina during a lamp extinguishing game. When Maliina discovered that it was her brother, she took a stick and stuck lamp moss at the end of it, dipped it in whale oil, lit it, ran away and rose up into the air. When Aningaaq went outside and saw that she was up in the air, he went back inside to quickly light his ice ladle, ran outside and started following her. Because of his rush the fire went out and there was only one ember left. This is why the moonlight is weaker than sunshine. Aningaaq has been following Maliina since then without being able to catch her.

(Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu, 2022).

OPRINDELSES-komponenten ser altså ud til at være væsentlig for de Nuuk-danske ikke-menneskelige landskabsbundne væsener. Men som allerede nævnt indskrænker komponenten sig ikke kun til at være relevant for de landskabsbundne væsener, da den også optræder i Habibs eksplikation af 'ghost'. Her er det dog værd at bemærke, at ligheden mellem væsenerne ikke blot går på, at de deler en komponent om deres oprindelse. Mere specifikt er det nemlig fælles for væsenerne, at de, modsat ord som 'fairy' og 'elf', oprindeligt har været en del af/som en almindelig menneskekrop. Jeg kan på dette grundlag ikke drage konklusioner om, hvorvidt det vil være meningsfyldt at opdele den semantiske template i flere, mere specifikke ordkategorier for ikke-menneskelige væsener. Men på baggrund af eksplikationen af *fjeldgænger* og mine indledende observationer om *Havets Moder* og *Månemanden* kan det i hvert fald tyde på, at de ikke-menneskelige landskabsbundne væsener mere generelt end 'Non-Human Being Concepts' tiltrækker en komponent, der indkapsler OPRINDELSE, måske endda en MENNESKELIG OPRINDELSE.

5.0 Opsamlende diskussion

I det følgende vil jeg først diskutere spørgsmål, som analysen af naturord i det Nuuk-danske betydningsunivers rejser. Dernæst vil jeg vende tilbage til den sociokulturelle ramme og diskutere, hvor Nuuk-dansk står i den arktiske hovedstads postkoloniale landskab i dag.

5.1 Det Nuuk-danske naturrelaterede betydningsunivers

På baggrund af den semantiske analyse vil jeg i dette afsnit behandle fællestræk ved de Nuuk-danske naturord. Først vil jeg diskutere, hvordan ordene skriver sig ind i den eksisterende forskningslitteratur ved at være forankret i et antropocentrisk perspektiv. Herefter vil jeg bidrage med indledende observationer til videre forskning af, hvorvidt det Nuuk-danske betydningsunivers er forankret i et koloniale syn på det arktiske naturmiljø.

5.1.1 Antropocentrisk forankring

I sine NSM-analyser af forskellige naturrelaterede ord på tværs af sprog har Bromhead vist, at begrebsliggørelser af den konkrete verden ofte inkorporerer et antropocentrisk perspektiv

(Bromhead, 2017:182; Bromhead, 2018:9-20). På samme måde har Wierzbicka beskrevet i sine indledende observationer om topografiske begreber, at størrelsen på steder ofte er begrebsliggjort i forhold til menneskets synsvidde (Wierzbicka, 1989:54-55). Det har Bromhead bekræftet med sine eksplikationer. Men hun har samtidig vist på hvilke måder, de semantiske komponenter om, hvordan et menneske oplever steder, som på engelsk er begrebsliggjort 'mountains', 'hills' og 'lakes', også adskiller sig:

Mountains and hills are visually prominent, not only because of their size, but also because they are elevated (...). On the other hand, lakes are not elevated, and, most of the time, a person needs to be beside an expanse of water in order to judge its size.

(Bromhead, 2017:188).

De tre Nuuk-danske landskabsord *isen*, *havet* og *ffjeld* inkorporerer også alle et antropocentrisk perspektiv ved at være karakteriseret som steder, der udgør en meget stor del af jordens overflade set fra en persons perspektiv ét sted. Men på samme måde som de engelske landskabsord opleves stederne forskelligt, da *ffjeld* ikke bare er et stort sted i landskabet, men også opfattes visuelt prominent ved at være eleveret. De Nuuk-danske landskabsord *isen* og *havet* adskiller sig også fra det engelske landskabsord *lake*. Som Bromhead beskriver, skal man nemlig ofte være ved siden af steder, som begrebsliggøres som *lakes* for at bedømme deres størrelser, hvilket ikke er tilfældet med *isen* og *havet*. Det skyldes, at de Nuuk-danske landskabsord anvendes om specifikke steder, og folk derfor ikke er nødt til at være ved *havets* bred eller kanten af *isen* for at vide, at det er meget store steder.

Herudover er de Nuuk-danske landskabssord defineret som steder, mennesker ikke lever. Derimod er *isen*, *havet* og *ffjeld* steder, mennesker kan se og være. Det adskiller generelt landskabsord fra andre begrebsliggørelser af den konkrete verden:

The conceptualisation of landscape features is anthropocentric a different way from that of animals and artefacts, which can be seen as similar areas to landscape features. All three groupings of vocabulary are based in the concrete world. Artefacts are human-centred in terms of how they are handled by the human body and for what purpose they are designed. (...) Human beings come into the meanings of animal terms in that the size of animal can be defined in relation to the human body. An animal's relationship to people is also important (...). Landscape features are anthropocentric in that they are places people can see and places in which people can be.

(Bromhead, 2011a:59).

Ordet *ffjeld* er eksempelvis begrebsliggjort som et sted, folk kan tage ud at vandre, og det er forankret i ordets betydning, at stedet er forholdsvis tilgængeligt for mennesker at bevæge sig på. Almindelige Nuuk-danske sprogbrugere klassificerer og opfatter med andre ord det eleverede sted på basis af deres synssans og kropslige erfaringer. Denne antropocentriske forankring er ikke på samme måde at spore i geologiske beskrivelser af *ffjelde*. Eksempelvis:

Fjeldene omkring Nuuk består hovedsagligt af de to bjergarter Amîtsoq gnejs og Nûk gnejs. Amîtsoq gnejs er en tonalitisk til granodioritisk gnejs (kvarts + plagioklas ± alkali feldspat), der i området omkring Nuuk lufthavn fremstår som en lys, fin- til mellemkornet og let båndet gnejs med pegmatitbånd og bånd rige på mørke mineraler (biotit, amfibol m.m). (...) Den generelle foliation i området er 18°/28°W.

(Pedersen & Ingeman-Nielsen, 2021:21).

Men udover i hverdagssprog at være begrebsliggjort som steder, mennesker kan se og opholde sig på, er der også sprogspecifikke antropocentriske komponenter i de Nuuk-danske ord, som er kulturelt motiveret af, hvordan arealerne anvendes. Alle tre Nuuk-danske landskabsord er begrebsliggjort som steder, mennesker kan gå på fangst, og *isen* og *havet* er steder, hvor mennesker kan transportere sig. Udover at bestå af saltvand, der smager dårligt og ikke er godt for mennesker, opfattes *havet* desuden som et sted, hvor der kan ske ulykker og i værste fald menneskelige dødsfald. De semantiske eksplikationer, der indtil videre forelægger, tyder på, at landskabsord generelt er baseret på menneskets syn og rummelige erfaring (Bromhead 2011a:58). Det viser sig også at være tilfældet med de Nuuk-danske ord.

Som med landskabsordene spiller størrelse også en vigtig rolle i ordbetydningen af *ffjeldgænger*. På samme måde som med landskabsordene anskueliggør eksplikationen, at størrelsen på det ikke-menneskelige landskabsbundne væsen relativiseres i forhold til størrelsen på mennesker. Her er det menneskecentrerede perspektiv altså også åbenbart. I det hele taget viser mennesket sig at være referenceramme i ordet *ffjeldgænger*, og det gælder ikke kun for det Nuuk-danske ord, men for hele ordkategorien. I den semantiske template for ikke-menneskelige væsener er der nemlig en komponent, hvor væsenets evner sammenlignes med menneskelige evner, og en komponent, der indfanger væsenets relation til mennesker. På lignende vis er der i den semantiske template for vejrverber, som jeg delvist anvender i eksplikationerne af de årstidsbestemte naturord, en særskilt komponent til at beskrive den menneskelige oplevelse af naturfænomenet. Det viser sig også at være helt centralt i ordenes betydninger, hvordan fænomenet påvirker de mennesker, der er på stedet, hvor fænomenet finder sted. I betydningen af *midnatssol* er det fx kondenseret, at naturfænomenet føles lunt,

er fællesskabsrealiserende og skaber positive følelser hos folk, imens *vintermørke* opleves som konstant mørke, der afføder depressive følelser og manglende energi.

Samlet set er menneskets synsvidde, kropslige kunnen, oplevelser, risiko for fare, interesser og anvendelser definerende for betydningerne af de Nuuk-danske ord i undersøgelsen. Ligesom eksisterende forskning af ord, der begrebsliggør den konkrete verden, er naturordene i det Nuuk-danske betydningsunivers altså i høj grad forankret i et antropocentrisk perspektiv.

5.1.2 Et koloniale perspektiv?

Den semantiske analyse af de Nuuk-danske naturord rejser nye spørgsmål om konsekvensen af den danske kolonisering og sprogkontakten mellem grønlandsk og dansk, der kalder på videre forskning. Som tidligere nævnt er det en del af de årstidsbestemte ords betydninger, at de anvendes om noget, der ikke er, som det plejer at være. I begrebsliggørelsen af *midnatssol* er det usædvanligt, at solen er oppe på himlen, selvom det er nat, og i ordet *vintermørke* er det påfaldende, at solen ikke er fremme i lang tid. Eksplikationen af *havet* anskueliggør, at ordet indebærer en idé om en 'bund' (*havet* er dybt), imens ordet *ffjeld* indeholder forestillingen om en 'top' (et *ffjeld* er eleveret). *Isen* er placeret et sted midt imellem, men i betydningen af det Nuuk-danske landskabsord er det ikke ekspliciteret med en tilsvarende komponent om, at stedet fx er 'på jorden'. Det kan skyldes, at det ikke er et træk, der differentierer stedet fra mange andre steder. På baggrund af de Nuuk-danske årstidsbestemte naturord og landskabsordene ser det altså generelt ud til, at det fysiske miljø er begrebsliggjort ud fra en forestilling om en normal. Det er med andre ord karakteristisk for flere af de Nuuk-danske naturord i denne undersøgelse, at det er kondenseret i betydningen af dem, hvordan de forskellige steder, elementer og fænomener i naturmiljøet står i kontrast til 'det almindelige'. Det har ledt mine tanker til en række spørgsmål: Hvad opfattes som normalen? Hvordan arter naturen sig, når alt er, som det plejer? Hvordan kan det fx være, at ordet *vintermørke*, som anvendes om noget, der kan finde sted i flere måneder i Grønland, har inkorporeret i ordets betydning, at det opleves som usædvanligt?

De Nuuk-danske naturord ser ud til at reflektere en aflejring af en normal, der ikke er opstået lokalt. Som tidligere nævnt har den koloniale historie og sprogkontakten mellem grønlandsk og dansk resulteret i en distinkt Nuuk-dansk forståelsesramme. I dén sammenhæng kan en nærliggende forklaring være, at det danske, koloniale perspektiv på det arktiske naturmiljø

har trængt sig helt ind i det Nuuk-danske betydningsunivers. Eller sagt på en anden måde: Måske inkorporerer de Nuuk-danske naturord et koloniale syn på de fysiske omgivelser i Grønland. Er den danske natur udgangspunktet som 'normalen' i de Nuuk-danske begrebsliggørelser? Er den grønlandske natur blevet opfattet som en eksotisk andethed, og sidder forestillingen om denne andethed stadig i de Nuuk-danske ord den dag i dag?

Det kræver selvfølgelig et langt større empirisk grundlag at komme tættere på at kunne besvare disse spørgsmål. Hertil kommer, at billedet kan være påvirket af en metodisk udfordring. Når jeg som dansk outsider har spurgt til betydningen af Nuuk-danske naturord, kan de semantiske konsulenter nemlig have taget udgangspunkt i en forestilling om mit natursyn som dansker for at formidle fænomenerne bedst muligt. Der kan med andre ord være tale om, at den implicite idé om en normal natur tager udgangspunkt i netop det danske naturmiljø, fordi jeg som dansker spørger, og altså ikke nødvendigvis fordi, ordene er forankret i et koloniale perspektiv. Den måde at oversætte sin kultur på virker til at være på spil flere gange under de semantiske konsultationer og viser sig fx, når en af de semantiske konsulenter beskriver ordet *havet* som "vores motorvej". Jeg har forsøgt at imødekomme den potentielle udfordring med mine spørgsmål, men videre forskning af Nuuk-danske naturord kan med fordel udføres af kulturelle insidere.

Yderligere semantiske undersøgelser vil også i høj grad kunne bidrage til at oplyse spørgsmålet om, hvorvidt der er et koloniale perspektiv indlejret i de Nuuk-danske begrebsliggørelser. En analyse af det grønlandske årstidsbestemte naturord 'seqineq kaaviinnartoq', *midnatssol* på grønlandsk³⁸, vil fx kunne blotlægge, om ordet også indeholder en komponent om, at solens tilstedeværelse om natten er overraskende. Hvis det ikke er tilfældet, vil det være en indikation på, at det koloniale blik har sat sig i det Nuuk-danske betydningsunivers. Men hvis der i ordbetydningen af 'seqineq kaaviinnartoq' er kondenseret en tilsvarende komponent, kan det tyde på, at det ikke er tilfældet, og der måske er noget ved det årstidsbestemte naturfænomens beskaffenhed, der fordrer, at det opleves som usædvanligt, uanset hvor hyppigt forekommende det end måtte være. Det vil desuden være oplagt at undersøge andre postkoloniale betydningsuniverser med blik for, om et lignende mønster viser sig i begrebsliggørelser af den lokale natur. Herudover vil NSM-analyser af

³⁸I kalaallisut-qallunaatut/qallunaatut-kalaallisut-ordbogen, der er udarbejdet af Oqaasileriffik (Grønlands Sprogsekretariat) og Ilinniuisiorfik (Undervisningsmiddelforlag), oversættes ordet *midnatssol* til 'seqineq kaaviinnartoq' eller 'seqineq tarrissaartoq' (Iserasuaat, 2010).

Danmark-danske naturord kunne belyse, hvorvidt elementer i den danske natur også begrebsliggøres som usædvanlige. En sådan undersøgelse vil også være informativ i forhold til at komme nærmere, om der er tale om et kolonialt blik i betydningen af de Nuuk-danske ord, eller om det er et mere generelt træk ved begrebsliggørelser af naturen, at dens fremtræden kan opleves som atypisk (måske endda naturstridig?).

5.2 Nuuk-dansk i sproglandskabet i dag

I dette afsnit vil jeg vende tilbage til den sociokulturelle ramme. Baseret på mit feltarbejde og semantiske konsultationer i Nuuk vil jeg diskutere mine indledende iagttagelser af den rolle og status Nuuk-dansk har i hovedstadens postkoloniale landskab i dag.

5.2.1 Nuuk-dansk som et læringsredskab

Flere af de sproglige konsulenter nævner, at de ofte holder sig fra at tale grønlandsk, fordi de er bange for at lave fejl. Eksempelvis:

- (56) *Altså hvis de ikke forstår det, jeg prøver at sige på dansk eller engelsk, så ville jeg prøve på at forklare det på grønlandsk, men det er sådan mit sidste valg. Jeg er meget bedre til engelsk end grønlandsk. Jeg er ikke så god til det med udtale, så jeg er god til at holde mig tilbage på det.*
- (57) *Jeg foretrækker selv at tale dansk og er påpasselig med at tale grønlandsk. Der er mange dialekter og stærke holdninger til sproget, så det er et minefelt.*

En anden sproglig konsulent beskriver, at unge bliver udskammet for ikke at være gode nok til at tale grønlandsk:

- (58) *Jeg synes faktisk, at unge i dag er rigtig dårlige til grønlandsk grammatik. Der er ikke rigtig nogen, der har lært dem det, og dem der skal lære ordentlig grammatik til de unge, de udskammer bare. Jeg tror også bare, det er svært. Snak dog ordentligt grønlandsk. Hvorfor kan du ikke snakke grønlandsk? I er også bare så dårlige til at snakke grønlandsk. Guuud, hvor er I dårlige til at snakke grønlandsk. I burde vide det, eller sådan noget. Hvordan skal vi så lære dem det?*

Som den sproglige konsulent antyder, kan frygten for at lave fejl stå i vejen for indlæring. Det skyldes blandt andet, at frygten kan hæmme risikovillighed, som er nødvendig for fremskridt i sprogindlæring (Lightbown & Spada, 2017:84-85). Ulrik Pram Gad har undersøgt dansktalende grønlænderes muligheder for at blive inkluderet i den grønlandske identitetsdiskurs, hvor det grønlandske sprog “er det mest fremtrædende kriterium, der afgrænser grønlandsk identitet fra danskhed” (Gad, 2004:271). I undersøgelsen behandler han

blandt andet en debat initieret af sprogforeningen GLDK om eksklusion af dansktalende grønlandere. Under debatten argumenterede foreningen for, at dansktalende grønlandere har “(...) en psykisk blokering, der er udløst af den manglende accept som fuldgældig grønlander, og som forhindrer, at de tør kaste sig ud i at bruge sproget offentligt” (Gad, 2004:281). Om GLDK’s formål med debatten skriver Gad:

På overfladen var kravet nok bedre muligheder for at lære grønlandsk. Men det underliggende krav fra GLDK - som aviserne støttede på lederplads - var altså, at dansktalende grønlandere skal accepteres som fuldgældige grønlandere.

(Gad, 2004:281).

Pointen er med andre ord, at eksklusionen af dansktalende grønlandere står i vejen for indlæringen af grønlandsk, og manglende grønlandskkundskaber står i vejen for, at dansktalende grønlandere anerkendes som “fuldgældige grønlandere”. Gad tilføjer: “Accept af en persons værdi - grønlandssproget, dansksproget eller tosproget - er et bedre udgangspunkt for indlæring end eksklusion” (Gad, 2004:284). Som tidligere nævnt var sprogpolitikken i 2010 til debat hos Inatsisartut (se afsnittet 3.1 *Sproghistorisk baggrund*), hvor grønlandsk endte med at blive vedtaget som det officielle sprog i Grønland. I debatten, der førte op til lovvedtagelsen, var daværende formand for GLDK, Jeanette Holding, ude at sige, at loven skulle følges af penge og materialer, men også “rum til at fejle”:

Også samfundet skal indstille sig på, at hjælpe dem, der ikke mestrer sproget. Derfor skal det nu være slut med at grine af gebrokkent grønlandsk. Der skal være rum til at fejle. Der skal være rum til at blive rettet. Man skal være åben for at nogen som forsøger at anvende det grønlandske sprog har lov til at dumme sig og til at bruge sproget.

(KNR, 2010).

Hvorvidt klimaet i sprogdebatten har ændret sig siden Gads artikel og Grønlands Inatsisartutlov om sprogpolitik i 2010, ligger uden for dette speciales afgrænsning at svare på. Men udsagnene fra de sproglige konsulenter tyder i hvert fald på, at nogle dansktalende grønlandere afholder sig fra at tale grønlandsk i frygt for at lave sproglige fejl. Det skal dog nævnes, at påpegningen af fejl også retter sig mod sprogbrugere med grønlandsk som førstesprog. Det er den offentlige Facebookgruppe “Foreningen for det kalakdanske sprog”, der blev oprettet i 2008, og i skrivende stund har 1.800 medlemmer, eksempel på. På gruppens væg lægger medlemmerne nemlig billeder op af alt fra skilte i supermarkeder til online salgsannoncer skrevet på dansk. Ofte indeholder billederne stave- og/eller grammatiske fejl, hvilket kan føre til sjove misforståelser eller helt nye betydninger. På siden

er der eksempelvis et billede fra et supermarked af en bunke presenninger og et tilhørende prisskilt med teksten “PRINSHENNING” (Facebook, 2022). En af de semantiske konsulenter beskriver Facebookgruppen således:

(59) *Og det er jo nogle grønlandere, der ikke kan snakke dansk, der snakker så gebrokkent dansk, at de skriver dansk forkert eller sjovt, som man griner lidt af i gruppen.*

Frygten for at lave fejl kan som nævnt generelt hæmme sprogindlæring, og det anses for særligt at være et problem blandt unge, fordi de ofte er mere selvbevidste og derfor mindre risikovillige end andre grupper (Lightbown & Spada, 2017:84-85). I dét billede tyder det på, at Nuuk-dansk anvendes som et læringsredskab, hvor sprogbrugere kan tale grønlandsk ved fx at skifte kode, men have det danske sprog som et trygt fundament. Det ser i hvert fald ud til at være funktionen af Nuuk-dansk for to af de semantiske konsulenter:

(60) *Jeg er ikke den bedste til grønlandsk selv. Jeg er lidt 50/50 om det, fordi det er så svært et sprog. Man blander det meget sammen med vennerne, grønlandsk og dansk. Det er også fordi, jeg gerne vil lære mere af det grønlandske.*

(61) *Os, der er opvokset med dansk, os, der ikke snakker helt flydende grønlandsk, vi vil gerne lære det, men vi vil også gerne lære det på en stille og rolig måde, og vi foretrækker at tage hverdagstale først, fordi det er det, man får mest ud af. Så jeg tror, at det også viser, at man gerne vil lære det.*

Nuuk-dansk kan altså anvendes til at positionere sig som en sprogbruger, der har en intention om at lære grønlandsk. Som Birgitte Jacobsen skriver: “(...) it could be a signal of belonging to a group whose relation to Greenlandic is more profound. (...) Nuuk-Danish signals Danish affiliation and Greenlandic solidarity” (Jacobsen, 2003:162).

5.2.2 Middel til at overkomme enten-eller-identitetskrise

Udover at markere grønlandsk solidaritet, beskriver Jacobsen, at Nuuk-dansk fungerer som en ‘in-group marker’ og anvendes blandt ligesindede unge (Jacobsen, 2003:162). Her 19 år efter Jacobsens artikel blev udgivet, ser det stadig ud til at være tilfældet, og flere udtrykker desuden, at de har oplevet et skift, hvor Nuuk-dansk er blevet mere accepteret. Under de semantiske konsultationer fortæller to af de semantiske konsulenter blandt andet:

(62) *Med min omgangskreds, mine veninder fra min klasse, vi snakker primært dansk til hinanden, men vi er også fra dansktalende familier. Der er nogle, der er bedre til grønlandsk end andre. Men vi snakker primært dansk, og så tager vi bare*

grønlandske ord ind, men hvis det var min familie, så ville jeg ikke gøre det, for der snakker vi kun dansk.

- (63) *Det er meget normalt i **min generation** at blande grønlandsk/dansk, når man snakker med sine **venner**, især dem fra Nuuk, alle **mine venner** gør det. Det blev debatteret meget i starten kan jeg huske, de lidt ældre kunne ikke rigtig tage det-agtig, hvis du forstår: **Nu er det helt normalt.***

Udsagnene vidner om, at de semantiske konsulenter skifter kode mellem dansk og grønlandsk med deres jævnaldrende venner. Om uproblematisk kodeskift mere generelt skriver Jan Heegård Petersen, Karoline Kühl og Gert Foget Hansen:

I situationer af intens sprogkontakt eller internt i en to-sproget gruppe med samme kombination af sprog er brugen af ord eller morfemer fra de relevante sprog(varieteter) ikke begrænset i forhold til forståelse, fordi alle taler de involverede sprog. Dette giver i princippet mulighed for uhindret blanding af sprogene leksikalsk set.

(Petersen et al., 2020:89).

Kodeskift står altså ikke i vejen for forståelse, når alle i en gruppe taler de involverede sprog. Men som bekendt er Nuuk et sted, hvor en del danskere kommer for fx at arbejde i en begrænset periode, og for de sprogbrugere er det nærmere undtagelsen end reglen, at de taler grønlandsk. Netop ved at være en ‘in-group marker’ lader det derfor til, at Nuuk-dansk også kan anvendes til at distancere sig fra dem, der *ikke* er en del af gruppen, i særdeleshed flyfriske³⁹ danskere. En af de semantiske konsulenter siger:

- (64) *man kan godt tage grønlandske ord, hvis man snakker dansk, og hvis man snakker med danskere, så er man også lige nødt til at forklare dem, hvad de betyder, fordi det er bare en vane, at man siger det.*

Det lader altså til, at brugen af Nuuk-dansk kan være en måde, hvorpå man kan positionere sig som ikke-dansker ved at afspejle en beherskelse af det grønlandske sprog - om end begrænset. Med andre ord lader funktionen af Nuuk-dansk til ikke ‘blot’ at være en markør af grønlandsk solidaritet, men også grønlandsk identitet. Det rejser spørgsmålene: Har Nuuk-dansk som en identitetsmarkør af grønlandskhed ændret dansktalende grønlænderes muligheder for at blive inkluderet i den grønlandske identitetsdiskurs? Er det grønlandske

³⁹ ‘Flyfrisk’ er et af de ord, Jacobsen nævner som eksempel på grønlandsk-danske ord i Grønland. Hun beskriver ordets betydning således: “(...) referring to the rather expensive airborne fresh fruits and vegetables, dairy products, etc. *Flyfrisk* is also used to refer to recently arrived “experts” who know absolute nothing about Greenland” (Jacobsen, 2003:159).

sprog ikke længere det eneste accepterede sproglige kriterium til at afgrænse grønlandsk identitet fra danskhed?

Jacobsen runder sin artikel af med at spørge, om Nuuk-dansk er en ny urban varietet, der signalerer en generation, som har overkommet tidligere generationers enten-eller-identitetskrise og i stedet indtaget en både-og-identitet (Jacobsen, 2003:163). Som allerede nævnt har hovedfokus i denne undersøgelse været det Nuuk-danske betydningsunivers, hvorfor jeg ikke med fast pen kan besvare dette spørgsmål. Noget tyder på, at Nuuk-dansk har et samlende afkoloniseringspotentiale i Nuuk ved at tilbyde en sproglig både-og-position, der baserer sig på det koloniale sprog, men markerer grønlandskhed. Omvendt beskriver flere af de semantiske konsulenter en “identitetskrise i forhold til sproget” blandt især dansksprogede grønlændere. I forlængelse af sit spørgsmål tilføjer Jacobsen: “If this is the case, then Danish has been promoted from a colonial language to an equal language in a bilingual society” (Jacobsen, 2003:163). Her kan jeg mere klart svare, at det ikke lader til at være tilfældet. Grønlandsk anses nemlig som dét sprog, dansktalende grønlændere bør stræbe efter at lære, og Nuuk-dansk som en mellemstation på vejen mod det endelige mål.

6.0 Konkluderende betragtninger

I dette speciale har jeg fulgt op på Birgitte Jacobsens (2003) nytænkende pilotstudie af Nuuk-dansk. Mere konkret har jeg på baggrund af feltarbejde og semantiske konsultationer i Nuuk behandlet betydningen af udvalgte naturord med det Naturlige Semantiske Metasprog. Jeg har foreslået eksplikationer af de årstidsbestemte ord *midnatssol* og *vintermørke*, landskabsordene *havet*, *isen* og *ffjeld* og det ikke-menneskelige landskabsbundne væsen *ffjeldgænger*. Den semantiske analyse af de årstidsbestemte ord blotlægger, at ordene i kategorien anvendes om noget, der sker, et bestemt sted, ofte i Grønland, i en begrænset periode og uden at være forårsaget af menneskelig handling. Herudover er det indeholdt i ordene *midnatssol* og *vintermørke*, at solens fremtræden er usædvanlig ved at være henholdsvis tilstede- og fraværende. Generelt er de årstidsbestemte naturord begrebsliggjort som hinandens modsætninger. Hvor *midnatssol* forbindes med sommer og positive, fællesskabsrealiserende følelser, associeres *vintermørke* med vinter og vækker negative, endda depressive, følelser. For de Nuuk-danske landskabsord *havet*, *isen* og *ffjeld* er det fælles, at de er defineret som meget store steder, hvor mennesker ikke bor. Derimod er de

opfattet som steder, dyr lever, hvorfor nogle mennesker kan tage til stederne for at gå på fangst. Ligesom de årtidsbestemte ord forbindes *isen* og *ffjeld* med Grønland, og det samme gælder for det landskabsbundne væsen *ffjeldgænger*. Min analyse af ordet *ffjeldgænger* viser desuden, at væsenet er bundet til landskabsordet *ffjeld*, og opfattes som en mellemting mellem dyr og menneske, det menneskelige og overnaturlige.

Samlende for alle de udvalgte naturrelaterede ord i det Nuuk-danske betydningsunivers er, at de er forankret i et antropocentrisk perspektiv. Herudover indikerer analysen, at de Nuuk-danske ord inkorporerer et kolonialt blik, og det spor foreslår jeg, at videre forskning forfølger. Ligeledes kan jeg i nærværende speciale ikke besvare Jacobsens spørgsmål om, hvorvidt Nuuk-dansk er et middel til at overkomme en enten-eller-identitetskrise. Men mine indledende observationer peger på, at Nuuk-dansk både anses som et læringsredskab og en sproglig både-og-position, der baserer sig på det koloniale sprog, men markerer grønlandskhed.

Med nærværende speciale har jeg taget det andet spadestik ned i det Nuuk-danske betydningsunivers. Jeg håber, at der ikke skal gå endnu 19 år, før nogen tager fat, hvor jeg nu slipper.

Tak

Først og fremmest tak til alle, jeg har mødt på min vej i Nuuk og særligt de semantiske konsulenter for generøst at dele både tid og tanker med mig. Jeg er også meget taknemmelig for at have fået mulighed for at deltage i NSM-konferencen *NSM-Con2022: Global meanings* og Linguistics and Sustainability-workshoppens *Interdisciplinary understandings of sustainability in and for linguistics* i løbet af semesteret. Deltagerne har bidraget med indsigtsfulde kommentarer og værdifuld feedback. Og selvfølgelig - en stor tak til min vejleder Carsten Levisen.

7.0 Litteraturliste

- Augustesen, R., & Hansen, K. (2011). Det moderne Grønland: Fra koloni til selvstyre. (1. udgave.). Frydenlund, s. 9-18.
- Bromhead, H. (2011a). Ethnogeographical categories in English and Pitjantjatjara/Yankunytjatjara. *Language Sciences*, 33(1), s. 58-75. doi.org/10.1016/j.langsci.2010.07.004.
- Bromhead, H. (2011b). The bush in Australian English. *Australian Journal of Linguistics*, 31(4), 445–471. doi:10.1080/07268602.2011.625600.
- Bromhead, H. (2017). The semantics of standing-water places in English, French, and Pitjantjatjara/Yankunytjatjara. *The Semantics of Nouns*. Oxford University Press, s. 180-204. doi.org/10.1093/oso/9780198736721.003.0007.
- Bromhead, H. (2018). *Landscape and Culture – Cross-linguistic Perspectives*. John Benjamins Publishing Company. doi.org/10.1075/clsc.9.
- Bromhead, H. (2021). Disaster linguistics, climate change semantics and public discourse studies: a semantically-enhanced discourse study of 2011 Queensland Floods. *Language Sciences* (Oxford), 85 (101381), s. 1-13. doi.org/10.1016/j.langsci.2021.101381.
- Daly, H. & Farley, J. C. (2011). *Ecological economics: Principles and applications* (2. ed.). Island Press.
- Frederiksen, K., & Olsen, C. (2017). Rapport over det grønlandske sprog, standpunkt og anbefalinger. *Saammaateqatigiinnissamut Issumalioqatigiissitaq*, s. 1-21.
- Gad, U. P. (2004). Grønlandsk identitet: Sprog, demokrati, velfærd og selvstændighed. *Politica*, 36(3), s. 271-288. doi:10.7146/politica.v36i3.69905.
- Goddard, C. (2002). The Search for the Shared Semantic Core of All Languages. *MEANING AND UNIVERSAL GRAMMAR: THEORY AND EMPIRICAL FINDINGS. VOLUME I*, Goddard, Cliff, & Wierzbicka, Anna [Eds], Amsterdam: John Benjamins, s. 5-40.
- Goddard, C. (2008). Natural Semantic Metalanguage: The state of the art. *Cross-Linguistic Semantics*, Amsterdam: John Benjamins, s. 1-34. doi:10.1075/slcs.102.05god.
- Goddard, C. (2010). Semantic molecules and semantic complexity: (with special reference to “environmental” molecules). *Review of Cognitive Linguistics*, 8(1), s. 123–155. doi.org/10.1075/ml.8.1.05god.
- Goddard, C. (2018a). *Ten Lectures on Natural Semantic MetaLanguage: Exploring Language, Thought and Culture Using Simple, Translatable Words*. BRILL.
- Goddard, C. (2018b). A Semantic Menagerie: The Conceptual Semantics of Ethnozoological Categories. *Russian Journal Of Linguistics*, 22(3), s. 539-559. doi:10.22363/2312-9182-2018-22-3-539-559.
- Goddard, C. (2020). 'Country', 'land', 'nation': Key Anglo English words for talking and thinking about people in places. *Journal of Postcolonial Linguistics*, (2), 8–27.
- Goddard, C., & Ye, Z. (2015). Ethnopragmatics. *The Routledge Handbook of Language and Culture* (edited by Farzad Sharifian). Routledge.
- Habib, S. (2011). Ghosts, Fairies, Elves, and Nymphs: Towards a Semantic Template for Non-Human Being Concepts. *Australian Journal of Linguistics*, 31(4), s. 411–443. doi.org/10.1080/07268602.2012.625599
- Hadjiat, A. (2017). The tradition of the cautionary tales revisited by Hilaire Belloc. Université de Strasbourg. Département d'Etudes Anglaises et Nord-Américaines.
- Jacobsen, B. (2003). Colonial Danish: The Sociolinguistics of Danish. *International journal of the sociology of language* 159, s. 153–164.
- Johannsen, S. B. (2022). Revitalisering af inuitisk tradition i Grønland: Etnopartikulær nichereligion eller New Age-tendens med globalt udsyn. *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift*, 73, s. 45–59. https://doi.org/10.7146/rt.vi73.127163.

- Kiesling, S. F. (2006). English in Australia and New Zealand. In *The Handbook of World Englishes* (s. 74–89). Blackwell Publishing Ltd. doi.org/10.1002/9780470757598.ch5
- Kleemann-Andersen, C. (2020). Plastikblomster og tungeløse grønlandere. Følelser i sprogdebatten 2009-2019. University of Greenland.
- Kleemann-Andersen, C. (2022). Purism and Ideologies of Standardization in Greenland. [Præsentation til workshop]. *LINGUISTICS & SUSTAINABILITY - Interdisciplinary understandings of sustainability in and for linguistics*. Roskilde, 24. maj 2022.
- Korneliussen, N. (2020). *Blomsterdalen*. Gyldendal.
- Kristensen, T. (2019). Kalaallisut (grønlandsk). I: Gabriella Sandström (red.): *Språk i Norden 2019*, s. 110–116. <https://tidsskrift.dk/sin/index>.
- Levisen, C. (2013). The NSM approach to linguistic and cultural analysis: Key issues in contemporary cultural semantics. *Cultural Semantics and Social Cognition*. Vol. 257. DE GRUYTER, s. 42–79. <https://doi.org/10.1515/9783110294651.42>
- Levisen, C. (2017). The social and sonic semantics of reggae: Language ideology and emergent socialities in postcolonial Vanuatu. *Language & Communication*, 52, s. 102–116. doi.org/10.1016/j.langcom.2016.08.009
- Levisen, C. (2019a). Postcolonial Prepositions: Semantics and Popular Geopolitics in the Danosphere. In *Studies in Ethnopragmatics, Cultural Semantics, and Intercultural Communication*. Springer Singapores, s. 169–186. doi.org/10.1007/978-981-32-9975-7_9.
- Levisen, C. (2019b). "Brightness" in color linguistics: New light from Danish visual semantics. In I. Raffaelli, D. Katunar, & B. Kerovec (Eds.), *Lexicalization patterns in color naming: a cross-linguistic perspective*. John Benjamins Publishing Company. *Studies in Functional and Structural Linguistics* No. 78, s. 83–108.
- Levisen, C., & Sippola, E. (2020). Place, Pragmatics, and Postcolonial Discourse. *Journal of Postcolonial Linguistics*, 2020(2), s. 1-7.
- Levisen, C., & Waters, S. (2017). How words do things with people. *Cultural Keywords in Discourse*. Vol. 277. John Benjamins Publishing Company, s. 1-24. doi.org/10.1075/pbns.277
- Lightbown, P., & Spada, N. M. (2017). *How languages are learned*. Oxford: Oxford University Press.
- Lyngé, I. (2000). Psykiske lidelser i det grønlandske samfund. Afdeling for Psykiatrisk Demografi, Institut for Psykiatrisk Grundforskning, Psykiatrisk Hospital i Århus, Universitetshospital i Århus.
- Løvstrøm, Q. (2021). Fænomenet Qivittoq - Et etnohistorisk analyse af beretninger om begrebet qivittoq samt nuværende forståelsesrammer af begrebet. *ILISIMATUSARFIK GRØNLANDS UNIVERSITET INSTITUT FOR KULTUR, SPROG & HISTORIE*.
- Milner, R. M. (2013). Pop polyvocality: internet memes, public participation, and the occupy wall street movement. *International Journal of Communication*, s. 2357–2390.
- Pedersen, J. M., & Ingeman-Nielsen, T. (2021). FOSS: Fjeld- og SprængStensegenskaber i Grønland. Technical University of Denmark, Department of Civil Engineering, s. 21-26.
- Petersen, H. J., Köhl, K., & Hansen, G. F. (2020). Kodeskift i de udvandrerdanske varieteter i Nordamerika og Argentina: Inventar, frekvens, funktion. *NyS. Nydanske Studier & Almen Kommunikationsteori*, 58. doi.org/10.7146/nys.v1i58.120484.
- Perez, D. M., & Sippola, E. (2021). *Postcolonial Language Varieties in the Americas*. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Pike, L. K., (1954). *Language in relation to a unified theory of the structure of human behaviour*. The Hague: Mouton.
- Schilling, N. (2013). *Sociolinguistic fieldwork*. Cambridge University Press.

- Shifman, L. (2013). Memes in a digital world: Reconciling with a conceptual troublemaker. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 18(3), s. 362–377. doi:10.1111/jcc4.12013.
- Wierzbicka, A. (1989). Baudouin de Courtenay and the theory of linguistic relativity. In J. Rieger, M. Szymczak, & S. Urbanczyk (Eds.), *Jan Niecisław Baudouin de Courtenay a lingwistyka światowa*. Ossolineum: Wrocław, s. 51–58.
- Wierzbicka, A. (1999). Introduction: Feelings, languages, and cultures. In *Emotions across Languages and Cultures: Diversity and Universals* (Studies in Emotion and Social Interaction). Cambridge: Cambridge University Press, s. 1-48. doi:10.1017/CBO9780511521256.001.
- Wierzbicka, A. (2017). Talking About the Universe in Minimal English: Teaching Science Through Words That Children Can Understand. *Minimal English for a Global World*. Springer International Publishing, s. 169–200.
- Wierzbicka, A., & Goddard, C. (2007). NSM analyses of the semantics of physical qualities sweet, hot, hard, heavy, rough, sharp in cross-linguistic perspective. *Studies in Language*, 31(4), s. 765–800.
- Wierzbicka, A., & Goddard, C. (2014). *Words and Meanings: Lexical Semantics Across Domains, Languages, and Cultures*. Oxford University Press, s. 1-28. doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199668434.001.0001.
- Wierzbicka, A., & Goddard, C. (2016). Explicating the English lexicon of ‘doing and happening’. *Functions of Language*, 23(2), s. 214-256. doi:10.1075/foL.23.2.03god
- Wierzbicka, A., & Goddard, C. (2021). “We”: Conceptual semantics, linguistic typology and social cognition. *Language Sciences*, 83, 101327. doi:10.1016/j.langsci.2020.101327
- Wierzbicka, A., & Goddard, C. Under udgivelse. ‘Family, community, nation, team’: The lexical semantics of “we” concepts.
- Wierzbicka, A., Goddard, C., & Wong, J. (2016). “Walking” and “running” in English and German. *Review of Cognitive Linguistics*, 14(2), s. 303-336. doi:10.1075/rcl.14.2.03god.
- Yuill, C. (2018). ‘Is Anthropology Legal?’ Anthropology and the EU General Data Protection Regulation. *Anthropology in Action*, 25(2), s. 36-41. doi:10.3167/aia.2018.250205.

Hjemmesider

- Den Danske Ordbog. (2022). Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: https://ordnet.dk/ddo/ordbog?entry_id=11036815&def_id=21057708&query=hav
- Facebook. (2022). Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: <https://www.facebook.com/photo?fbid=10228466550079333&set=g.9804942154>
- Facebook. (2016). Kalaaliungaarami. Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: <https://www.facebook.com/Kalaaliungaarami/photos/1200302123376683>
- Greenland Travel. (2021). De 5 mest brugte transportmidler i Grønland. Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: <https://www.greenland-travel.dk/inspiration/artikler/de-fem-mest-brugte-transportmidler-i-groenland/>
- Grønlands Selvstyre. (2010). Inatsisartutlov nr. 7 af 19. maj 2010 om sprogpolitik. Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: <https://lovgivning.gl/lov?rid=%7BEEFD42E2-0B6C-4715-9D98-C420635B7A6D%7>
- Inatsisartut. (2009). Lov om Grønlands Selvstyre. Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: <https://ina.gl/media/2526795/d-inatsisartut-website-inatsisartutgl-media-10562-selvstyreløven-web-a4-dk.pdf>
- Iserasuaat. (2010). Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: <https://iserasuaat.gl/daka/daka?l=1&a0=midnatssol&a1=&e0=midnatssol&e1=>
- KNR. (2010). GLDK: Der skal penge til at udbrede sproget. Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: <https://knr.gl/da/nyheder/gldk-der-skal-penge-til-udbrede-sproget>

Lidsmoes, I. (2021). Haabetz Colonie – den første koloni i Grønland. Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: https://navn.ku.dk/maanedens_navn/haabetz-colonie/
Schultz-Lorentzen, H., & Rasmussen, R. (2022). Nuuk. Sidst besøgt d. 31. maj 2022. Tilgængelig på: <https://denstoredanske.lex.dk/Nuuk>

Forsidebillede

InukDesign (2016). *Nuuk 2016*.